

ELEVHÄLSA OCH PSYKISK HÄLSA I SKOLAN

– EN DISKURSANALYS AV SOU 2025:113

Kandidatuppsats
Offentlig förvaltning

Paraskevi Karamaligka
Sara Bender

A-K2025:27

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Kandidatprogram i offentlig förvaltning

Svensk titel: Elevhälsa och psykisk hälsa i skolan. -En diskursanalys av SOU 2025:113.

Engelsk titel: School health services and mental health in schools. -A discourse analysis of SOU 2025:113.

Utgivningsår: 2026

Författare: Paraskevi Karamaligka, Sara Bender

Handledare: Erik Eriksson

Examinator: Elin Esperi Hallgren

Nyckelord: Elevhälsa, psykisk ohälsa, skolan, WPR, diskursanalys

Sammanfattning

De senaste åren har psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna uppmärksammas i allt större utsträckning och utgör ett växande samhällsproblem med betydande konsekvenser för såväl individen som samhället i stort. Eftersom barn tillbringar en stor del av sin tid i skolan utgör denna miljö en central arena för att främja deras utveckling. Skolan har inte enbart en akademisk funktion utan bidrar även till att förebygga och stödja elever med psykisk ohälsa. Elevhälsans roll i detta sammanhang är viktig men trots befintlig lagstiftning kvarstår fortfarande flera utmaningar.

Syftet med denna studie är att genom diskursanalys undersöka de centrala utmaningarna för elevhälsans arbete och skolans ansvar i relation till psykisk ohälsa. Studien utgår från *En förbättrad elevhälsa* (SOU 2025:113) och tillämpar Norman Faircloughs diskursteori samt Carol Bacchis teori och metod "*What's the problem represented to be*" (WPR).

Resultatet indikerar brister i elevhälsans organisering, samverkan och styrning till följd av otydlighet i skollagen och varierande förväntningar bland aktörerna. Begrepp som förebyggande, hälsofrämjande och åtgärdande arbete framstår som oklara, vilket resulterar i en obalans mellan insatser på individ-, grupp- och skolenhetsnivå. Ökade krav, stress och mobbning bland elever kan bidra till utveckling av psykisk ohälsa. Trots att psykisk hälsa betraktas som ett gemensamt ansvar för skolan och elevhälsan, saknas tillräckliga förutsättningar för att uppdraget ska kunna genomföras effektivt.

Genom att granska de antaganden och konsekvenser som ligger bakom problemframställningen kan studien belysa hur elevhälsan och skolan förväntas hantera dessa utmaningar samt vilka resurser som krävs för att möta de utmaningar som beskrivs i SOU 2025:113.

Abstract

In recent years, mental health issues among children and young adults have received increasing attention and constitute a growing societal problem with significant consequences for both individuals and society at large. As children spend a large part of their time at school, this environment represents a central arena for promoting their development. The school has not only an academic function but also contributes to preventing and supporting students experiencing mental health challenges. The role of student health services is important in this context, but despite existing legislation, several challenges remain.

The purpose of this study is to examine, through discourse analysis, the central challenges facing student health services and the school's responsibility in relation to mental health issues. The study is based on *An improved student health service* (SOU 2025:113) and applies Norman Fairclough's discourse theory as well as Carol Bacchi's theory and method "*What's the problem represented to be*" (WPR).

The results indicate deficiencies in the organization, collaboration, and governance of student health services due to ambiguities in the education act and varying expectations among stakeholders. Concepts such as preventive, health-promoting work and remedial work appear unclear, which leads to an imbalance between work at the individual, group, and school unit levels. Increased stress, pressure, and bullying among students can contribute to mental health issues. Although mental health is seen as a shared responsibility between the school and student health services, there are often insufficient conditions to effectively carry out this mission.

By examining the assumptions and their consequences underlying the problem presentation, the study can shed light on how student health services and schools are expected to address these challenges, as well as the resources required to meet those outlined in SOU 2025:113.

Innehållsförteckning

1 Begreppspreciseringar.....	1
2 Inledning	2
2.1 Bakgrund	3
2.1.1 Psykisk ohälsa bland barn och unga.....	3
2.1.2 Skolans betydelse för psykisk hälsa	4
2.1.3 Nationell strategi	4
2.1.4 Skolans styrning och elevhälsan.....	5
2.2 Tidigare forskning	6
2.2.1 Skolans inverkan på elevers psykisk hälsa och välbefinnande	6
2.2.2 Relationer till vuxna och elevers psykiska hälsa	7
2.2.3 Elevhälsans betydelse för elevers psykisk hälsa	7
2.2.4 Betydelsen av skolans organisation och kultur för elevers psykiska hälsa	8
2.3 Problemformulering.....	9
2.4 Syfte.....	9
Frågeställningar:	9
3 Teori	10
3.1 Diskursanalys	10
3.2 What´s the problem represented to be? (WPR).....	11
3.3 Diskursanalys och WPR-ansats.....	12
4 Metod.....	13
4.1 WPR som metod	13
4.2 Urval	16
4.3 Avgränsningar	16
4.4 Etiska överväganden	16
4.5 Metoddiskussion	18
5 Analys och resultat	19
5.1 WPR-analys av elevhälsan	19
5.1.1 Hur framställs problemet i SOU 2025:113 gällande elevhälsans verksamhet i relation till elevernas välmående?	19

5.1.2 Vilka underliggande antaganden ligger till grund för problemrepresentationen av elevhälsans arbete med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?	21
5.1.3 Vilka effekter skapas av framställningen av problemet när det gäller elevhälsans arbetsmetoder med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?	22
5.2 WPR-analys av skolan	23
5.2.1 Hur framställs problemet i SOU 2025:113 gällande skolans ansvar för att främja elevernas välmående?	23
5.2.2 Vilka underliggande antaganden ligger till grund för problemrepresentationen av skolans arbete med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?	26
5.2.3 Vilka effekter skapas av den framställningen av problemet när det gäller skolans ansvar i att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?	27
5.3 Sammanfattning	28
6 Diskussion och slutsats	30
6.1 Resultatdiskussion	30
6.2 Slutsats	32
Käll- och litteraturförteckning.....	34

1 Begreppspreciseringar

Psykisk hälsa är ett paraplybegrepp för psykiskt välbefinnande och psykisk ohälsa (Socialstyrelsen 2024a, s. 8–9).

Psykiskt välbefinnande innebär att individen kan hantera både positiva och negativa känslor samt hantera livets svårigheter. Det innebär också att individen upplever livstillfredsställelse och har goda sociala relationer (Socialstyrelsen 2024a, s. 8–9).

Psykisk ohälsa är ett begrepp som omfattar olika tillstånd, både psykiska besvär och psykiatriska tillstånd. I allmänna termer innebär psykisk ohälsa att individen har svårt att hantera sin vardag. Det kan avse svårigheter att klara av arbetsdagen eller studierna, eller problem med att hantera relationer med sin omgivning. Psykisk ohälsa kan förekomma i olika svårighetsgrader (Socialstyrelsen 2024a, s. 8–9).

Psykiska besvär är vanligt förekommande och kopplas till reaktioner av vardagliga påfrestningar. Dessa besvär kan variera i svårighetsgrad beroende på hur länge individen utsätts för påfrestningar, om det är under en kortare eller längre period, men uppfyller inte kraven för en psykisk diagnos (Socialstyrelsen 2024a, s. 8–9).

Psykiatriska tillstånd är psykisk ohälsa där individen uppfyller flera kriterier för psykiatrisk diagnos (Socialstyrelsen 2024a, s. 8–9).

Diskursanalys är en metod som analyserar språket. I en diskursanalys studeras hur språket inte bara används för att spegla verkligheten, utan också för att forma och konstruera individers uppfattningar om världen (Bryman, Clark, Foster, & Sloak 2025, s. 590, 741).

“*What’s the problem represented to be*” som förkortas till “WPR” är ett diskursanalytiskt verktyg som består av analytiska frågor som forskaren kan använda för att analysera sitt material (Bacchi u.å.b). WPR-metoden används för att undersöka hur problem definieras och vilka konsekvenser dessa definitioner får för politiska beslut och lösningar (Bacchi u.å.a). Det kan tillämpas inom flera områden, såsom policyanalys, hälso- och sjukvård och rättsvetenskap (Bacchi u.å.b).

2 Inledning

I följande kapitel introduceras studiens ämne genom att belysa den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga vuxna samt elevhälsans och skolans ansvar i relation till elevers psykiska välmående.

Under de senaste decennierna har psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna uppmärksammats som en av de större samhällsutmaningarna både i Sverige och internationellt. I Sverige har psykiska besvär som ångslan, ångest och oro ökat, samtidigt som fler personer diagnostiserats med psykiatriska diagnoser kopplade till depression och ångest. Denna utveckling syns också i den ökande förskrivningen av antidepressiva läkemedel (Socialstyrelsen 2024b, s. 6). Internationellt förekommer en liknande utveckling och psykisk ohälsa förväntas vara en av de största folkhälsoutmaningarna år 2030 (Skr. 2024/25:77, s. 3).

Konsekvenser av psykisk ohälsa är omfattande och påverkar både individer och samhället. För den enskilda individen kan psykisk ohälsa innebära långvariga problem som påverkar hälsa, skolgång och sociala relationer. Barn och unga som mår psykiskt dåligt riskerar att behöva mer omfattande stödinsatser från hälso- och sjukvård, skola och socialtjänst. På samhällsnivå kan psykisk ohälsa medföra ökade kostnader och en ökad belastning på välfärdens olika verksamheter. Elever som inte går ut med fullständiga betyg eller som inte har möjlighet att klara av ett arbete riskerar att hamna i ett utanförskap eller ekonomisk utsatthet. Detta indikerar att arbetet med att förebygga psykisk ohälsa och främja psykisk hälsa inte enbart berör den enskilda individen utan även har betydelse för hela samhället (Skr. 2024/25:77, s. 3).

Mot bakgrund av detta spelar skolan en betydelsefull roll. För många barn och unga utgör skolan den plats de tillbringar största delen av sin vardag. I skolan utvecklar inte bara eleverna kunskaper inom olika skolämnen utan också sociala färdigheter. Skolans uppdrag handlar inte bara om att förmedla kunskap utan också om att skapa en trygg miljö (Kunskapsguiden 2023).

Enligt Bähr (2020, s. 117) påverkar erfarenheter från både skola, hem och samhälle hur elever mår och fungerar i klassrummet vilket i sin tur påverkar deras lärande. En trygg skolmiljö och bra relationer till vuxna och vänner kan fungera som betydelsefulla skyddsfaktorer mot psykisk ohälsa. Elever som har svårigheter i skolan såsom lägre betyg löper större risk för att utveckla psykisk ohälsa och självmordsförsök (Suicidezero 2025a; Suicidezero 2025b, s. 12). Elevhälsan (2025) hänvisar till forskning genomförd vid Umeå universitet som understryker att det finns ett samband mellan elevers psykiska mående och deras skolprestationer. Det är oklart om psykisk ohälsa leder till sämre skolresultat eller om det är skolmisslyckanden som bidrar till utvecklingen av psykisk ohälsa.

Tidiga och främjande insatser i skolan kan göra stor skillnad. Undervisning om psykisk hälsa, problemlösningar, motion, sömn, hälsosamma skärmtider och känslohantering kan bidra till ett bättre mående och förebygga konflikter och mobbning (Suicidezero 2025a). I arbetet med

att främja hälsa och förebygga ohälsa utgör elevhälsan en av skolans mest betydelsefulla aktörer. Elevhälsans uppdrag omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. De ska även arbeta förebyggande och hälsofrämjande samtidigt som de ger stöd till de elever som redan är i behov av hjälp. För att detta uppdrag ska kunna genomföras krävs en tydlig struktur, bra samverkan och tillräckliga resurser (SFS 2010:800).

Den ökade förekomsten av psykisk ohälsa bland elever har bidragit till att behovet av en tydligare och mer sammanhållen elevhälsa har uppmärksammats på en högre politisk nivå. Den statliga utredningen *En förbättrad elevhälsa* SOU 2025:113 presenterar flera utmaningar och förslag på hur elevhälsans arbete med psykisk hälsa kan utvecklas och förbättras. Statliga utredningar spelar en central roll i beslutsprocessen eftersom de analyserar problem, presenterar lösningar och ligger till grund för framtida lagar och reformer. Hur elevhälsans uppdrag och de förslag som tillkommer beskrivs i utredningen kan ha en stor påverkan för hur elevhälsan utformas i praktiken. Det blir därmed viktigt att undersöka hur elevhälsan beskrivs, vilka problem och lösningar som anges och vilka konsekvenser dessa formuleringar kan få för skolan och elevhälsans möjligheter att utöva ett hälsofrämjande och förebyggande arbete.

2.1 Bakgrund

I följande kapitel presenteras studiens bakgrund med en beskrivning av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna. Därefter behandlas bidragande faktorer till psykisk ohälsa och skolans betydelse i detta sammanhang. Avslutningsvis beskrivs den nationella strategin, elevhälsans uppdrag samt skolans styrning.

2.1.1 Psykisk ohälsa bland barn och unga

Som tidigare nämnts har den psykiska ohälsan bland barn och unga vuxna ökat under de senaste decennierna (Socialstyrelsen 2024b, s. 6). Problemet är inte enbart nationellt utan förekommer också globalt och år 2030 förväntas psykisk ohälsa vara en av de största folkhälsoutmaningarna (Skr. 2024/25:77, s. 3).

Psykisk hälsa definieras som ett tillstånd av psykiskt välbefinnande som möjliggör för individen att utvecklas, vara delaktig i samhället, hantera vardagens utmaningar och fullgöra sitt arbete. Psykisk hälsa är därför inte enbart begränsad till frånvaro av sjukdom, utan omfattar också upplevelsen av balans och välmående i livet. Psykisk ohälsa är vanligt förekommande och något som de flesta människor möter någon gång under livet, antingen genom egna erfarenheter eller via personer i sin nära omgivning. Begreppet psykisk ohälsa omfattar en stor variation av symtom och diagnoser som kan påverka människors vardag i olika grad och på olika sätt. För vissa är besvären tillfälliga eller lindriga, medan de för andra kan vara mer omfattande och innebära betydande svårigheter (Folkhälsomyndigheten 2022).

Samtidigt upplever många barn och vuxna en god allmän hälsa och ett bra psykiskt välbefinnande. Trots detta förekommer mildare psykiska besvär i hög utsträckning. Dessa besvär är ofta både tillfälliga och hanterbara och de klassificeras inte som allvarlig psykisk

ohälsa. Psykiska besvär är vanligare i samhället bland flickor, tonåringar och unga vuxna (Folkhälsomyndigheten 2025b).

Vanliga symptom på psykisk ohälsa bland skolbarn är irritation, sömnsvårigheter och nedstämdhet. Stress är vanligt förekommande i denna åldersgrupp men också bland unga vuxna i åldern upp till 30 år. För barn i skolåldern är stress ofta relaterad till skolarbete och rapporter framhåller att flickor uppvisar högre stressnivåer än pojkar. Oavsett kön är stressnivån högst i åldern runt 15 år, medan den är lägst bland 11-åringar (Folkhälsomyndigheten 2025b).

Barns och ungas psykiska hälsa påverkas av flera faktorer, vilka både kan vara kopplade till individen eller till individens omgivning. Exempel på sådana externa faktorer kan vara uppväxtmiljö och hemmiljö samt socioekonomiska förutsättningar. Även föräldrars psykiska mående samt hushållets ekonomi har betydelse. Utöver detta finns skolrelaterade faktorer som kan öka psykisk ohälsa, exempelvis ökad stress, kopplad till skolprestationer, utsatthet för mobbning eller en bristande tillgång till stöd. Användandet av sociala medier kan också ha en påverkan på den psykiska hälsan samt deltagandet i fritidsaktiviteter och tillgång till fysisk aktivitet. Det har samtidigt framkommit att fritid och möjligheten att delta i fritidsaktiviteter utgör en viktig skyddsfaktor för barn och ungas psykiska mående (Folkhälsomyndigheten 2025a).

2.1.2 Skolans betydelse för psykisk hälsa

Barn och unga tillbringar en stor del av sin vardag i skolan vilket betyder att skolmiljön har en betydande påverkan på deras psykiska hälsa. Skolmiljöns sociala och fysiska faktorer har en direkt påverkan på det psykiska måendet medan faktorer såsom betygssystemet och läroplanens utformning har en mer indirekt påverkan. Skolan kan även bidra till elevernas trygghet, stabilitet och stimulans samt främja deras socioemotionella utveckling men kan också påverka deras psykiska hälsa negativt. Det finns ett tydligt samband mellan elevers hälsa, skolresultat och lärande. Psykiska besvär kan försämra skolresultat, vilket i sin tur riskerar att förvärra den psykiska hälsan. Detta kan leda till en negativ utveckling som påverkar elevens hela skolgång. Skolresultat har dessutom betydelse för psykisk hälsa även i vuxen ålder. Elever med låga betyg löper större risk för depression och självmordsförsök senare i livet, medan fullföljd grundskola och gymnasieutbildning utgör skyddsfaktorer för god psykisk hälsa senare i livet (Folkhälsomyndigheten 2025a).

2.1.3 Nationell strategi

Regeringen presenterade 2024 en ny nationell strategi för psykisk hälsa och suicidprevention för perioden 2025–2034. Strategin syftar till att ge en mer långsiktig inriktning och samla flera samhällsaktörer i ett gemensamt arbete med att främja psykiskt välbefinnande, förebygga psykisk ohälsa och självmord samt förbättra livsvillkoren för personer med psykiatriska tillstånd (Skr. 2024/25:77, s.1).

Ett av strategins övergripande delmål är att öka investeringar i barn och ungas psykiska hälsa. I detta hälsofrämjande och förebyggande arbete framhålls skolan som en central och viktig aktör. Strategin betonar bland annat behovet av att stärka elevers kunskap om psykiska hälsa. Strategin manar också till att förbättra tillgången till generella stödinsatser samt ett behov av att utveckla tidiga och samordnade insatser riktade till barn och unga med psykisk ohälsa (Skr. 2024/25:77, s. 11–15).

2.1.4 Skolans styrning och elevhälsan

Skolan är en del av den offentliga sektorn och styrs genom lagar och förordningar som beslutas av riksdag och regeringen. Skollagen utgör ett exempel på denna lagstiftning. Det är riksdagen som beslutar om lagar medan regeringen beslutar om förordningar (Skolverket 2025b). Skollagen fastställer verksamhetens ansvar samt dess skyldigheter och rättigheter, medan förordningar förtydligar och preciserar dessa bestämmelser (Skolverket 2025c). Skolverkets roll är att bidra genom allmänna råd och föreskrifter, vilka fungerar som stöd för att skolor ska kunna uppfylla de krav som ställs i lagar, förordningar och föreskrifter (Skolverket 2025b).

Styrningen av skolan sker på flera nivåer och kan beskrivas som en styrkedja från nationell till lokal nivå. På nationell nivå beslutar riksdag och regering genom lagar, förordningar och läroplaner, om vad elever ska lära sig i skolan. På lokal nivå ansvarar huvudmannen för hur utbildningen organiseras. Det är också huvudmannens roll att säkerställa att eleverna når sina mål. För de kommunala skolorna är det kommunen som är huvudman, medan det för de fristående skolorna är dess styrelse som är huvudman. Det är rektorn på respektive skola som har det övergripande ansvaret för skolans kvalitet, arbetsmiljö och resultat samt att elever får det stöd som de behöver. Utöver dessa ansvarsområden är rektorn chef för all personal på skolan (Skolverket 2025d).

Elevhälsoarbete utgör en central del i skolans uppdrag att främja elevers utveckling, hälsa och lärande. Arbetet har sin grund i läroplaner och skollagen. Enligt 2 kap. 25 § skollagen (SFS 2010:800) ska alla elever ha tillgång till en elevhälsa som bedriver hälsofrämjande och förebyggande arbete. Elevhälsan omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser på individ-, grupp- och skolenhetsnivå. Detta innebär att insatserna ska riktas till både enskilda elever, grupper av elever samt till skolmiljöns helhet, i samverkan med lärare och övrig personal. Vid behov ska samverkan också ske med hälso- och sjukvården samt socialtjänst (SFS 2010:800). Rektorn har ett övergripande ansvar att samordna elevhälsoarbetet och säkerställa att all personal samverkar för att stödja elevers hälsa, lärande och utveckling (Skolverket 2025a). Elevhälsan består av flera professioner, såsom specialpedagog, skolsköterska, skolkurator, skolpsykolog och skolläkare (Bähr 2020, s. 157).

Specialpedagogen bidrar med kunskap om pedagogiska anpassningar i undervisningen för elever i behov av särskilt stöd. Uppdraget kan variera mellan skolor, men omfattar ofta handledning av pedagoger avseende struktur, planering och lärmiljö. Specialpedagogens

arbete syftar till att skapa lärmiljöer som underlättar koncentration och lärande (Bähr 2020, s. 159–160).

Skolsköterskan ansvarar för elevernas medicinska insatser och arbetar utifrån flera lagar, däribland hälso- och sjukvårdslagen. Uppdraget omfattar hälsosamtal, hälsokontroller, vaccinationer samt uppföljning av elevers hälsa. Skolsköterskan bidrar även med sin medicinska kompetens till elevhälsoteamets förebyggande och hälsofrämjande arbete (Bähr 2020, s. 161–162).

Skolkuratoren har ett psykosocialt fokus och arbetar med frågor som berör elevers sociala och känslomässiga välmående med fokus på vikten av trygghet och närvaro. I uppdraget ingår arbete avseende likabehandling samt motverkande av mobbning och kränkningar (Bähr 2020, s. 164).

Skolpsykologen bidrar med psykologisk kompetens avseende psykisk hälsa, utveckling och lärande. Psykologen kan ge stöd till både elever och personal, exempelvis vid psykisk ohälsa, svårigheter i lärandet och krissituationer. Rollen innebär också att ge stöd vid organisatoriska och pedagogiska frågor (Bähr 2020, s. 165–166).

Skolläkaren har primärt en konsultativ roll och medverkar vid medicinska frågor som påverkar elevers lärande. Tillsammans med skolsköterskan bidrar skolläkaren med kunskap om hur levnadsvanor som kost, sömn, motion samt behov av återhämtning påverkar elevernas hälsa och skolgång (Bähr 2020, s. 168).

2.2 Tidigare forskning

I följande kapitel redovisas tidigare forskning inom ämnet avseende psykisk ohälsa och skolans påverkan. Avslutningsvis presenteras problemformuleringen, följd av studiens syfte och frågeställningar.

2.2.1 Skolans inverkan på elevers psykisk hälsa och välbefinnande

Petersen och Romqwist (2020, s. 834, 832) betonar att skolan utgör en central arena för hälsofrämjande och förebyggande arbete eftersom barn och unga spenderar en stor del av sin vardag i denna miljö. Skolan blir därmed inte bara en plats för lärande utan även för relationsskapande vilket har betydelse för elevers långsiktiga välbefinnande. Undervisning om psykisk hälsa kan enligt forskarna förebygga och minska psykiska besvär som oro, nedstämdhet, ångest och depression. När elever får kunskap om psykisk hälsa och strategier för att hantera känslomässiga utmaningar kan deras välbefinnande stärkas men effekterna avtar ofta över tid. För att uppnå mer långsiktiga resultat framhåller Petersen och Romqwist (2020, s. 841–842) vikten av återkommande och systematiska insatser som når alla elever och inte enbart dem i riskzonen.

Kostenius och Warne (2020, s. 848) nämner i sin studie, skolans betydelse för barns och ungas hälsa genom att beskriva ett ömsesidigt samband mellan lärande och välmående. Elever

som mår bra har lättare att tillgodogöra sig undervisningen, samtidigt som positiva skolprestationer kan främja psykiskt välbefinnande. Samtidigt kan skolan vara en källa till stress och psykisk ohälsa. Odenbring, Johansson och Hunehall Berndtsson (2017, s. 56) belyser i sin studie att skolans krav och i synnerhet betygssystemet kan skapa psykologisk press. Liknande resultat presenteras av Wiklund, Malmgren-Olsson, Öhman, Bergström och Fjellman-Wiklund (2012) som betonar att höga krav och ansvar upplevs som stressande, särskilt bland flickor. Beckman och Hellström (2021, s. 5) betonar också att dagens ungdomar möter omfattande krav kopplade till skolarbete, framtidsförväntningar och sociala medier, och att skolans organisation inte alltid motsvarar alla elevers behov, särskilt för dem som saknar stöd i hemmiljön.

2.2.2 Relationer till vuxna och elevers psykiska hälsa

Relationer till vuxna i skolan framträder som avgörande för elevers psykiska välmående. Kostenius och Warne (2020, s. 851) tydliggör att elever mår bättre i skolmiljöer präglade av öppenhet och trygghet, med engagerade och tillgängliga vuxna samt lugna miljöer. Detta skapar möjlighet för samtal utan att någon riskerar att hamna utanför. Skolsköterskans roll är särskilt betydelsefull för att skapa tillit och stärka elevers självförtroende (Dina och Pajalic 2014, s. 4). En trygg och lyhörd miljö ökar sannolikheten att elever vågar prata om sina problem, vilket också framgår i Kostenius och Warne (2020, s. 855–856). När vuxna avsätter tid och visar genuint engagemang skapas ett klimat där elever känner sig trygga att söka stöd.

Kostenius och Warne (2020, s. 855, 858) framhåller att det inte är den vuxnas yrkesroll eller ålder som är avgörande, utan kvalitén i relationen. Att elever blir sedda vid vardagliga möten, tilltalade vid namn och bemötta med respekt är centrala aspekter för välmående. Även positiva interaktioner i klassrum, korridorer och på raster anses som betydelsefulla. Enderle et al. (2024, s. 6, 12) betonar att tillgången till minst en betrodd vuxen som kan möta elevers sociala, emotionella och pedagogiska behov fungerar som en skyddsfaktor för välbefinnande och skolnärvaro. Elever i studien uttrycker också en önskan om att vuxna uppmärksammar emotionella behov, inte enbart akademiska resultat.

2.2.3 Elevhälsans betydelse för elevers psykisk hälsa

Elevhälsan spelar en central roll i att stödja elevernas psykiska välmående. Dina och Pajalic (2014, s. 5) beskriver i sin studie hur elevhälsoteam regelbundet möts för att diskutera elevers behov av stöd vilket skapar möjligheter för professioner att komplettera varandras kompetens. Skolsköterskans arbete omfattar individuella samtal, motiverande samtal, familjesamtal och samverkan med andra myndigheter. Rollen innebär att kontinuerligt bedöma elevens mående, vidta åtgärder och omsätta kunskap i praktiken, även om tidsbrist och känslor av otillräcklighet kan begränsa insatserna (Dina och Pajalic 2014, s. 7).

Elevhälsans samarbete med föräldrar och externa aktörer såsom socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri framhålls som viktigt (Dina och Pajalic 2014, s. 6). Genom gemensamma

möten, med sekretess upphävd efter föräldrars samtycke, kan stödet för barnet samordnas och familjens engagemang stärker förståelsen för situationen och deras förmåga att hantera svårigheter. Reuterswärd och Hylander (2016, s. 256) understryker att otydlig ansvarsfördelning inom elevhälsan kan skapa osäkerhet men att ett ökat samarbete möjliggör tidig identifiering av elever i behov av stöd.

Beckman och Hellström (2021, s. 7) kritiserar elevhälsans begränsade tillgänglighet och menar att personal bör vara mer närvarande i elevernas vardag. Kostenius och Warne (2020, s. 853) framhåller att elever upplever skolsköterskan som viktig för psykiskt välbefinnande och tillgänglighet och förtroendefulla möten är centrala. Dina och Pajalic (2014, s. 5) lyfter även samarbetet mellan skolsköterska och kurator, vilket kan variera mellan skolor och påverka arbetsbelastning.

Liknande organisatoriska utmaningar identifieras av Boo (2024) som påvisar att lärare, speciallärare och specialpedagoger ofta har begränsade resurser i relation till de krav som policy och styrdokument ställer. När policy omsätts i praktiken anpassas den efter skolans resurser och organisatoriska förutsättningar vilket kan skapa otydlighet kring ansvarsfördelning inom elevhälsan. Paulsrud (2023) framhåller dessutom att lärare ofta behöver balansera mellan styrdokumentens krav och egna professionella bedömningar av vad som är bäst för eleverna. Dessa faktorer bidrar till dilemman i skolpraktiken eftersom beslut måste ta hänsyn till både externa regler och elevernas individuella behov.

2.2.4 Betydelsen av skolans organisation och kultur för elevers psykiska hälsa

Skolans organisation och kultur påverkar elevers psykiska hälsa i hög grad. Kostenius och Warne (2020, s. 847, 858) beskriver att en förutsägbar och strukturerad skoldag kan främja lärande och välmående. Dessutom kan elever gynnas av en kultur med positiva förväntningar där de uppmuntras att delta och påverka sin skolgång. En känsla av inflytande över vardagen kopplas till bättre psykiskt välbefinnande (Kostenius och Warne 2020, s. 847, 858).

En öppen och tillåtande kultur kring psykisk ohälsa kan minska stigma och uppmuntra elever att prata om sitt mående. Naturliga mötesplatser som elever kan dela tankar med både vuxna och kamrater betonas som viktiga (Kostenius och Warne 2020, s. 851). Beckman och Hellström (2021, s. 5–6) beskriver hur sociala medier och ökade krav kan förstärka stress kring skolprestationer och att elever med fler riskfaktorer, exempelvis socioekonomiska förhållanden löper större risk för negativ påverkan. Vissa faktorer kan öka risken för psykisk ohälsa, medan andra faktorer exempelvis föräldrars migrationsbakgrund, i vissa fall kan fungera som skyddande faktorer (Beckman och Hellström 2021, s. 6).

Hutton, Nyholm, Nygren och Svedberg (2014) samt Löfstedt, Wiklander och Corell (2020, s. 798) påvisar att sambandet mellan socioekonomiska faktorer och psykisk hälsa är komplext och påverkas av flera kontextuella faktorer. Warne, Svensson, Tirén och Wall (2020) framhåller vikten av att stärka elevers känsla av tillhörighet och motivation att komma till skolan och menar att frånvaro bör förstås i ett bredare sammanhang snarare än som individuella brister. Kunskap om psykisk hälsa inklusive ångest och tvångssyndrom framhålls som avgörande för att elever ska kunna när professionellt stöd behövs och utveckla strategier för att hantera psykiska utmaningar (Beckman och Hellström 2021, s. 6).

2.3 Problemformulering

Innan den nya skollagen infördes var elevhälsans arbete i första hand inriktat på att hantera individuella problem och riskfaktorer som kunde påverka elevers välbefinnande och utveckling. Efter att lagen trädde i kraft år 2010, skiftade fokus mot ett mer förebyggande och hälsofrämjande arbete, med särskild vikt på att identifiera och stärka skyddsfaktorer, arbeta på gruppnivå och skapa miljöer som främjar alla elevers utveckling och lärande. I enighet med skolplikten i Sverige omfattas alla elever av elevhälsans verksamhet, vilket ger elevhälsan förutsättningar att bedriva ett hälsofrämjande och förebyggande arbete. Detta innebär att elevers psykiska, fysiska och sociala välbefinnande kan främjas, samtidigt som psykisk ohälsa kan identifieras i ett tidigt skede (SOU 2025:113, s. 15–16).

Samtidigt råder det skilda uppfattningar om elevhälsans roll och skolans ansvar. Eftersom elevhälsan består av flera professioner med delvis olika kompetenser, perspektiv och arbetssätt kan uppdraget tolkas och förstås på olika sätt. Dessutom är inte alla professioner närvarande på skolan dagligen utan elevhälsans personal är tillgänglig utifrån behov i enlighet med lagens krav på tillgång (Skolverket 2025e). Detta innebär att elevhälsans arbete kan organiseras och genomföras på olika sätt mellan skolor vilket omfattar såväl medicinska och psykologiska som psykosociala insatser (SOU 2025:113, s. 135–136). Dessa skillnader bidrar till en komplexitet, vilket understryker behovet av att undersöka hur elevhälsans roll formuleras och framställs i offentliga dokument som kan påverka framtida beslut.

Trots att det finns forskning som belyser skolans och elevhälsans betydelse för barn och ungas psykiska hälsa, finns det begränsad kunskap om hur elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande arbete organiseras och genomförs i praktiken. Elevhälsans verksamhet följs inte upp regelbundet på nationell nivå och tillsynen från Skolinspektionen och Inspektionen för vård och omsorg (IVO) är begränsad. Detta leder till att det saknas en samlad bild av hur elevhälsans arbete bedrivs i landets skolor (SOU 2025:113, s. 135).

2.4 Syfte

Syftet med studien är att undersöka de centrala utmaningar som identifieras i SOU 2025:113 i relation till elevhälsans arbete. Analysen avser även att belysa hur skolans ansvar definieras i rapporten och på vilket sätt denna ansvarsfördelning kan påverka både förståelsen och organiseringen av elevhälsans arbete i praktiken.

Frågeställningar:

1. Hur definieras de centrala utmaningarna för elevhälsans arbete i SOU 2025:113?
2. På vilket sätt kan skolans ansvar påverka elevhälsans praktiska arbete?

3 Teori

I följande kapitel presenteras de teoretiska perspektiv som utgör grunden för analysen. Fokus riktas mot diskursanalys baserad på Norman Faircloughs teori och därefter på Carol Bacchis ramverk "What's the Problem Represented to be?" (WPR). Avslutningsvis behandlas dessa två ansatser mer ingående i relation till studiens analys.

3.1 Diskursanalys

Den ökade användningen av begreppet "diskurs" har bidragit till att termen får olika betydelser beroende på den teoretiska och metodologiska inriktningen. Detta kan innefatta en lingvistisk undersökning av diskurs eller en filosofisk analys som fokuserar på makt, kunskap och ideologi (Bergström & Ekström 2018, s. 254). Enligt Winther-Jørgensen & Phillips (2000 s.7) innebär begreppet diskurs "*ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)*".

Diskursteori betraktar det sociala som något som individer aktivt konstruerar genom sitt sätt att tala om och förstå världen. Diskurser betraktas inte som en spegling av samhället utan som aktiva processer som skapar och organiserar den sociala verkligheten (Winther-Jørgensen & Phillips 2000, s. 31). Varken språket eller samhället är fasta objekt, utan de formas ständigt genom diskurser och sociala praktiker. Verkligheten är därför inte något objektivt givet utan något som skapas och tolkas av individer och kan analyseras genom diskursanalytiska verktyg (Winther-Jørgensen & Phillips 2000, s. 31, 40).

Ett intressant synsätt på diskurs är Faircloughs (1992, s. 64) modell, vilken beskriver diskurs som en viktig form av social praktik. Det handlar inte bara om att representera världen, utan också om att ge den betydelse. Samspelet mellan att konstituera och konstruera världen är centralt eftersom det innebär att diskursen både formar och definierar den sociala verkligheten. Faircloughs (1992, s. 64) teoretiska ramverk undersöker inte bara diskursens roll som spegling av sociala strukturer, utan också hur den aktivt skapar sociala strukturer och maktrelationer. Diskurser både återspeglar och upprätthåller samhällets normer och strukturer samtidigt som de bidrar till social förändring (Fairclough 1992, s. 65). Mot bakgrund av Faircloughs teori kan definitionen av skolans ansvar och elevhälsans arbete skapa specifika maktrelationer som påverkar både förståelsen och organiseringen av elevhälsans arbete i praktiken.

Fairclough (1992, s. 64) presenterar tre aspekter av diskursens konstruktiva effekter. Den första aspekten fokuserar på hur diskursen bidrar till att skapa "sociala identiteter" och "subjektspositioner". Den andra aspekten fokuserar på hur diskurser bidrar till att forma relationer mellan människor. Den sista aspekten berör diskursens bidrag till att skapa och upprätthålla ett system av kunskap och tro. Dessa effekter motsvarar tre språkliga funktioner: *identitetsfunktionen, relationella funktionen och intentionella funktionen*.

Identitetsfunktionen relaterar till hur sociala identiteter konstrueras i diskursen (Fairclough 1992, s. 64). Detta innebär att sociala identiteter inte är fasta eller medfödda egenskaper, utan

de skapas och definieras genom språk och de diskurser som förekommer i samhället. Detta synsätt är relevant för studien, då språket i SOU 2025:113 bidrar till att konstruera de sociala identiteterna för olika aktörer inom skolan. Diskursen spelar en aktiv roll i att skapa och forma dessa roller. Genom att analysera språket kan det bidra till förståelse om hur aktörernas roll definieras och hur det påverkar deras identiteter. Beroende på hur aktörernas identiteter konstrueras i diskursen kan olika förväntningar skapas på deras arbetsuppgifter och roll i skolan. Detta påverkar i sin tur både elevhälsans arbete och skolans ansvar i praktiken.

Relationella funktionen fokuserar på hur diskurs påverkar och formar relationer mellan olika personer och grupper och hur dessa byggs upp och etableras (Fairclough 1992, s. 64). Utifrån detta perspektiv kan språket i SOU 2025:113 undersökas för att förstå hur det formar relationerna mellan skolans aktörer och elever. Diskursen skapar maktrelationer som kan påverka de interna relationerna och samarbetet inom personalen samt hur elever och skolans personal förhåller sig till varandra.

Den intentionella funktionen fokuserar på hur språk används i texter för att representera världen (Fairclough 1992, s. 64). I linje med den funktionen kan det analyseras hur de utmaningar som beskrivs i SOU 2025:113 representeras i texten och hur skolans ansvar för dessa utmaningar definieras. Det kan belysa hur problem, aktörernas roller och skolans ansvar representeras och konstrueras i rapporten. Det kan även ge insikter om hur olika aktörer förväntas agera samt vilket ansvar de tilldelas i relation till de utmaningar som identifieras.

3.2 What's the problem represented to be? (WPR)

Carol Bacchi är professor emerita i University of Adelaide och hennes forskning och skrifter fokuserar främst på feministisk politisk teori och policyteori. Hon är mest känd för sin policymetod "*What's the Problem Represented to be?*" (WPR) (Bacchi u.å.a).

Enligt Bacchi (2009, s. 35) definieras samhällsproblem inom diskurser. I WPR-ansatsen handlar diskurser inte enbart om språk, utan också om socialt producerade kunskapsformer som sätter gränser för hur individer ska tänka, tala och agera avseende olika frågor i samhället (Bacchi 2009, s. 35).

Teorin om WPR-ansatsen utgår från att det inte finns någon objektiv eller absolut "sanning" om vad som är problematiskt i ett samhälle eller hur vi ska åtgärda det. Detta innebär att olika grupper kan ha olika åsikter om vad som är viktigt att fokusera på eller åtgärda, samt olika sätt att förstå och definiera ett problem. Detta leder till flera konsekvenser och därför fokuserar WPR-ansatsen på att kritiskt granska problematiseringar snarare än att enbart analysera själva problemet (Bacchi 2009, s. 35; Bergström & Ekström 2018, s. 271–272).

Synliggörande av specifika sociala problem möjliggör en förståelse för hur problemen leder till olika lösningar och skapar olika "positioner" för de berörda. Det är viktigt att förstå att varje problemframställning gynnar vissa grupper samtidigt som andra missgynnas. En noggrann analys av hur sociala problem representeras, avslöjar hur de diskurser som används

formar individers uppfattning av verkligheten (Bacchi 2009, s. 35; Bergström & Ekström 2018, s. 272).

Bergström och Ekström (2018, s. 271) förklarar att WPR-ansatsen syftar till att analysera de underliggande strukturerna och logiken i policytexter såsom lagförslag, statliga utredningar eller politiska initiativ. Detta innebär att policytexter inte betraktas som objektiva eller neutrala, utan genomgår en kritisk analys av hur de representerar problem och lösningar. Genom att undersöka hur språk och makt påverkar vilka frågor som prioriteras i en policytext och hur detta formuleras, blir det möjligt att identifiera vilka normer och värderingar som ligger till grund för politiken.

3.3 Diskursanalys och WPR-ansats

Enligt Winther-Jørgensen & Phillips (2000, s.10) bör diskursanalys förstås som en paketslösning som omfattar filosofiska premisser, teoretiska och metodologiska riktlinjer samt olika tekniker för språkanalys. Detta innebär att forskaren behöver förhålla sig till och acceptera de grundläggande idéer vilket leder till att teori och metod är integrerade med varandra. Vidare betonas vikten av att de olika delarna av paketet är integrerade och förenliga med varandra. Samtidigt framhålls att forskaren har möjlighet att konstruera ett eget paket genom att kombinera idéer, begrepp och metoder från olika diskursanalytiska perspektiv (Winther-Jørgensen & Phillips 2000, s.10).

Mot bakgrund av detta betraktas teori och metod i denna studie som integrerade. Författarna har valt att kombinera Faircloughs diskursanalys och Bacchis WPR- analys, trots att de representerar kontrasterande perspektiv. Enligt Winther-Jørgensen & Phillips (2000, s.73) fokuserar Fairclough på hur språket både reproducerar och förändrar kunskap, identiteter och sociala relationer i samhället, medan Bacchi fokuserar på hur policyproblem konstrueras, vilka lösningar som framstår som möjliga samt vilka perspektiv som marginaliseras (Bergström & Ekström 2018, s. 272)

Genom att kombinera dessa två teorier som erbjuder olika perspektiv på diskursanalys, bidrar studien till att belysa både problemrepresentationer och ansvarsfördelning i SOU 2025:113. Bacchis WPR-ansats är särskilt relevant för att belysa hur de centrala problemen i elevhälsans arbete definieras och vilka underliggande antaganden som styr dessa definitioner. Faircloughs diskursanalys, å andra sidan, möjliggör en förståelse för hur ansvar och relationer mellan olika aktörer konstrueras genom språket och hur detta påverkar elevhälsans och skolan ansvar i praktiken.

4 Metod

Studien utgår från ett kvalitativt tillvägagångssätt vilket enligt Bryman et al. (2025, s. 55,426–427) är en forskningsstrategi som vanligtvis fokuserar på språk och hur ord används för att skapa och förmedla mening. Studien använder en diskursanalytisk metod med särskilt fokus på utredningen “*En förbättrad elevhälsa*” (SOU 2025:113).

Diskursanalys är en metod som kan tillämpas på olika texttyper, såsom forskningsartiklar, offentliga dokument, böcker samt filmer och används för att studera hur språket konstruerar och formar betydelse. I en diskursanalys betraktas inte språket som ett neutralt kommunikationsverktyg, utan används för att forma, förstärka, utmana sociala konstruktioner och skapa samhälleliga fenomen. Diskursanalys fokuserar på att analysera de strategier som människor använder för att nå sina mål genom språket. Språket betraktas som ett verktyg för att skapa förändringar, påverka individernas attityder och forma sociala normer (Bergström och Ekström 2018, s. 255; Bryman et al. 2025, s. 590–591).

Som tidigare beskrivits betraktas diskursanalys i denna studie som en integrerad metodologisk ansats som kombinerar både teoretiska och metodologiska riktlinjer för att analysera hur språket konstruerar och påverkar samhälleliga fenomen. Genom att kombinera Faircloughs diskursanalys och Bacchis WPR-ansats tillämpas en diskursanalytisk metod som undersöker de centrala utmaningar för elevhälsans arbete och ansvarsfördelning i SOU 2025:113.

Bacchis WPR-ansats är särskilt relevant för att besvara studiens första frågeställning eftersom den systematiskt undersöker hur problem framställs och vilka antaganden som ligger till grund för dessa definitioner. Faircloughs diskursanalys är, å andra sidan, särskilt relevant för att besvara studiens andra frågeställning eftersom den beskriver hur språk och formuleringar i texten kan konstruera ansvar, relation och roller vilket direkt påverkar hur elevhälsans arbete organiseras i praktiken.

4.1 WPR som metod

Enligt Bacchi och Goodwin (2016, s. 16–17) är nyckeln till WPR-ansatsen “problematisering”. I WPR-ansatsen används detta antingen för att kritiskt analysera och ifrågasätta något eller för att undersöka de olika diskurser och strukturer som resulterar i att vissa frågor definieras på ett specifikt sätt av statliga eller andra aktörer och därmed blir problematiserade. Traditionellt sett betraktas policyer som lösningar på befintliga problem. WPR-ansatsen betraktar istället policyer som aktörer som skapar och definierar vilka problem som ska lösas. Detta innebär att policyer påverkar hur individer uppfattar ett problem. Genom att använda WPR-metoden kan dessa problemdefinitioner ifrågasättas. Istället för att acceptera de problem som presenteras, undersöker metoden varför och hur problem definieras på ett visst sätt (Bacchi u.å.b).

WPR-metoden baseras på sex centrala frågor som forskaren använder för att analytiskt identifiera, granska och undersöka hur ett problem representeras och problematiseras i ett politiskt sammanhang (Bacchi & Goodwin 2016, s.19; Bergström & Ekström 2018, s. 272).

WPR-ansatsen anses som en lämplig metod för denna studie eftersom den möjliggör en kritisk analys av hur problem formuleras, förstås och representeras i SOU 2025:113.

De följande frågeställningarna är baserade på WPR- metoden (Bacchi & Goodwin 2016, s. 20). De har översatts från engelska av oss:

1. Hur framställs problemet i den specifika policyn?
2. Vilka underliggande antaganden ligger till grund för problemrepresentationen?
3. Hur har problemet uppkommit?
4. Vad har inte blivit problematiserat? Kan problemet förstås på ett annat sätt?
5. Vilka effekter skapas av den framställningen av problemet?
6. Hur och var har problemet skapats, spridits och försvarats? Kan det ifrågasättas eller förändras?

Bacchi och Goodwin (2016, s. 24) förklarar att dessa sex frågor ska tillämpas på den aktuella problemframställningen och enligt Bergström och Ekström (2018, s. 273) är det inte nödvändigt att inkludera samtliga frågor. Istället kan de frågor som är relevanta för uppsatsens syfte och frågeställning väljas ut. Mot bakgrund av detta kommer inte alla Bacchis frågor att besvaras, utan tre specifika frågor har utvalts. Fråga 1, 2 och 5 har anpassats till studiens specifika syfte.

Den första frågan enligt Bacchi och Goodwin (2016, s. 20–21) utgör en startpunkt för analysen. Den syftar till att identifiera hur ett problem representeras. För att uppnå det måste forskaren kritiskt granska och ifrågasätta de normer och politiska åtgärder som anses som självklara och accepteras utan någon fördjupad reflektion. Bacchi och Goodwin (2016, s. 20–21) menar att det uppnås genom att “arbeta bakåt”. Baklängesansats innebär att fokuset ligger på att analysera de föreslagna tillvägagångssätten för att hantera ett visst problem för att på så sätt belysa deras implicita problemframställningar.

I linje med denna ansats är målet att undersöka hur de problem som berör elevhälsans arbete och skolans ansvar framställs i SOU 2025:113 men fokuset ligger inte på att identifiera intentionerna bakom förslagen. Istället ligger fokuset på att analysera hur problemen uttrycks och framställs för att undersöka de implicita problematiseringar som ligger till grund för dessa framställningar. Genom att analysera hur problemen inom elevhälsans arbete och skolans ansvar beskrivs i SOU 2025:113 kan en baklängesanalys genomföras. Därigenom kan studien belysa vilka antaganden om elevhälsan och skolans ansvar uttrycks i dokumentet.

Enligt Bacchi och Goodwin (2016, s. 20–21) fokuserar den andra frågan på att identifiera och analysera de grundläggande faktorer och bakomliggande framställningar som ligger till grund för problemframställningen. Fokuset ligger på att analysera strukturen och språket i problemrepresentationen och inte på beslutsfattarnas åsikter eller avsikter. I denna studie används frågan för att analysera hur elevhälsans centrala utmaningar och skolans ansvar

framställs. Analysen fokuserar på de underliggande värderingar och strukturer som ligger till grund för problemformuleringen och hur språk påverkar uppfattningen av problemen.

Den femte frågan fokuserar på att undersöka vilka effekter eller konsekvenser den identifierande problemrepresentationen medför (Bergström & Ekström 2018, s. 274). Bacchi och Goodwin (2016, s. 23) delar upp effekterna i tre typer, *de diskursiva effekter*, *subjektifieringseffekter* och *levda effekter*.

Diskursiva effekter syftar till att belysa hur språket formulerar vad som är problematiskt och sätter ramar på vad som kan uppfattas och uttalas. Subjektifieringseffekter undersöker hur människor, eller "subjekt", involveras och framställs i problemframställningen. Slutligen syftar de levda effekter att analysera hur de diskursiva och subjektifieringseffekter påverkar människors liv.

Även om effekterna delas upp i olika typer är de nära relaterade. Genom att analysera alla tre kategorier tillsammans skapas en helhetsbild av hur idéer, språk och verkliga erfarenheter samspelar. Detta påvisar att analysen inte är bara ett teoretiskt verktyg utan även är kopplad till människors faktiska liv och vardag. Genom att kombinera alla dessa tre effekter är målet att identifiera vilka aspekter av elevhälsans arbete och skolans ansvar som problematiseras och att analysera hur olika aktörer, såsom elevhälsan och skolpersonal framställs och involveras i problemformuleringen. Dessutom syftar analysen till att uppmärksamma hur elevhälsans arbete, skolans ansvar och elevernas vardag påverkas i praktiken.

Fråga 1, 2 och 5 som är utvalda för denna analys, utgör en viktig uppdelning mellan begreppen *elevhälsan* och *skolan*. I denna studie analyseras elevhälsan och skolan separat för att skapa en djupare förståelse för vilken roll varje enhet spelar i elevens övergripande utveckling och hur de två enheterna kompletterar varandra. Anledningen till uppdelningen är att elevhälsan och skolan har olika ansvarsområden även om de i stor utsträckning samarbetar för att skapa en optimal miljö för elevernas utveckling. Skolan ansvarar främst för undervisning och att skapa en lärandemiljö för att utveckla elevernas kunskaper och lärande (Kunskapsguiden 2019). I sin tur fokuserar elevhälsan på att stödja elevernas fysiska, psykiska och sociala välbefinnande och att erbjuda ett helhetsstöd för att säkerställa att elever har de bästa förutsättningar för att uppnå de mål som definieras i utbildningen (Skolverket 2025e).

Frågor 1,2 och 5 har anpassats till studiens syfte enligt följande:

Elevhälsan

1. Hur framställs problemet i SOU 2025:113 gällande elevhälsans verksamhet i relation till elevernas välmående?
2. Vilka underliggande antaganden ligger till grund för problemrepresentationen av elevhälsans arbete med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?
3. Vilka effekter skapas av framställningen av problemet när det gäller elevhälsans arbetsmetoder med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?

Skolan

1. Hur framställs problemet i SOU 2025:113 gällande skolans ansvar för att främja elevernas välmående?
2. Vilka underliggande antaganden ligger till grund för problemrepresentationen av skolans arbete med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?
3. Vilka effekter skapas av den framställningen av problemet när det gäller skolans ansvar i att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?

4.2 Urval

Ett centralt dokument som analyseras är den officiella utredningen *En förbättrad elevhälsa* SOU 2025:113 och utgör studiens primära källa eftersom den erbjuder en sammanfattning av de centrala utmaningar och problem i elevhälsans arbete och skolans ansvar, samt föreslår åtgärder för att hantera dessa utmaningar (SOU 2025:113, s.15). Dokumentet anses relevant för att det är ett aktuellt och centralt statligt dokument. Det behandlar frågor om elevhälsan och skolans ansvar samt har stor betydelse för den svenska utbildningspolitiken.

4.3 Avgränsningar

Kapitel 4, “*Nordisk utblick*”, som behandlar hur elevhälsan är organiserad och vilka åtgärder och tjänster som erbjuds i nordiska länder har utelämnats. Dessutom behandlar studien inte hur de föreslagna åtgärderna kan förbättra elevhälsans verksamhet och främja elevernas välmående.

4.4 Etiska överväganden

I denna studie, som inte involverar direkta deltagare genom intervjuer eller enkätundersökningar, ligger de etiska överväganden istället i hur dokumentet SOU 2025:113 analyseras och tolkas. SOU 2025:113 är en offentlig rapport vilket innebär att materialet är tillgängligt för allmänheten och därmed finns inga etiska problem i form av sekretess eller krav på informerat samtycke som författarna behöver förhålla sig till. Dock kräver analysen medvetenhet om de etiska konsekvenserna och försiktighet i hur dokumentet förstås, tolkas och presenteras. Enligt Bryman et al. (2025, s. 452) kan kvalitativ forskning kritiseras för att sakna transparens eftersom tillvägagångssätt på slutsatserna i undersökningen inte framkommer tydligt, vilket kan bero på att metoden är otydlig eller bristfällig i sin öppenhet. För att säkerställa en tydlig och transparent forskning redovisas metoden och slutsatsen på ett noggrant och detaljerat sätt.

Två viktiga kriterier för att säkerställa forskningskvalitet och som kommer att användas vid bedömning av denna studie är trovärdighet och autenticitet. Kriteriet trovärdighet omfattar

fyra delkriterier: *tillförlitlighet, överförbarhet, pålitlighet och bekräftelsebarhet*. Autenticitet fokuserar på att undersöka de bredare och mer generella konsekvenserna som politiska beslut kan medföra och hur dessa påverkar den specifika forskningen (Bryman et al. 2025, s. 442–447).

Tillförlitlighet syftar till att säkerställa att resultatet som presenteras stämmer överens med verkligheten och att den metod som används är konsekvent och baseras på pålitliga data (Bryman et al. 2025, s. 443). För att säkerställa studiens tillförlitlighet har analysen delats upp mellan elevhälsan och skolans ansvar. Genom att systematiskt analysera elevhälsans och skolans ansvar som separata aspekter strävas konsekventa och stabila resultat. Detta möjliggör en noggrann och tillförlitlig förståelse för den diskurs och problematisering som framkommer i SOU 2025:113.

Överförbarhet avser i vilken utsträckning studiens resultat kan generaliseras och appliceras på andra sammanhang. Överförbarhet anses vara begränsad i en kvalitativ studie men det finns ändå möjlighet att en kvalitativ forskning kan ge lärdomar och överföras till andra sammanhang (Bryman et al. 2025, s. 443). Studien fokuserar på att belysa de specifika diskurser som framkommer i SOU 2025:113 och att analysera elevhälsans och skolans ansvar med särskilt fokus på elevernas psykiska hälsa. Eftersom fokus enbart ligger på psykisk hälsa, öppnar det upp möjligheten att använda resultaten i andra relevanta sammanhang som berör elevhälsa och psykisk hälsa i skolan. Detta ökar studiens överbarhet.

Pålitlighet handlar om att säkerställa att forskningen är trovärdig och väl utförd vilket kräver att forskaren aktivt reflekterar över och utvärderar varje steg i studien. Genom aktiv reflektion och utvärdering i alla faser av forskningsprocessen säkerställs ett korrekt, icke partiskt och representativt resultat. Detta möjliggör för andra forskare att granska och bedöma studiens kvalitet (Bryman et al. 2025, s. 446). Den tillämpade WPR- metoden grundar sig på att noggrant ifrågasätta och granska de valda frågorna vilket stärker studiens pålitlighet.

Bekräftelsebarhet ökas genom en transparent, öppen metod och analys som påvisar att inga personliga åsikter påverkar studiens analys (Bryman et al. 2025, s. 446). Genom systematisk dokumentation och utförliga förklaringar av studiens metodologiska beslut och tolkningar är målet att säkerställa bekräftelsebarhet. Användningen av WPR-metoden och diskursanalys utgör grunden för att på ett strukturerat sätt kunna undersöka SOU 2025:113. Detta möjliggör för andra att bekräfta studiens resultat och forskarnas tolkningar, vilket bidrar till ökad objektivitet och stärker studiens trovärdighet.

Slutligen behandlas autenticitet som består av fem delkriterier och leder till övergripande frågor om hur politiska faktorer kan påverka forskningen (Bryman et al. 2025, s. 446). WPR-metoden stärker studiens autenticitet genom att identifiera hur problem definieras i SOU 2025:113 och vilka konsekvenser dessa kan få i praktiken. Därmed skapar analysen en djupare förståelse för de komplexa och politiskt påverkade problemen.

4.5 Metoddiskussion

Författarna anser att diskursanalys är en lämplig metod för att besvara studiens syfte och frågeställningar. Analysen omfattar data från Statens offentliga utredningar (SOU), vilket utgör väldokumenterade policydokument baserade på tidigare forskning och omfattande offentliga utredningar.

Enligt Bryman et al. (2025, s. 619) är offentliga rapporter en viktig och användbar resurs för forskare eftersom de erbjuder objektiva och pålitliga data. Eftersom SOU-utredningar är offentliga rapporter baserade på omfattande forskning, analyser och expertutlåtande, utgör de ett värdefullt verktyg som kan bidra med objektiv och pålitlig information.

WPR-metoden tillämpas för att besvara uppsatsens syfte och frågeställningar med det finns begränsningar med metoden som bör beaktas. En av de viktigaste begränsningarna är att WPR-metoden fokuserar på att kritiskt granska texter såsom policyer, lagförslag, statliga utredningar eller annan dokumentation (Bergström & Ekström 2018, s. 271). Detta innebär att problemdefinitionen samt de lösningar och åtgärder som föreslås baseras på den aktuella textens formuleringar. Detta utgör en begränsning eftersom studien inte möjliggör insamling av empiriskt material från personer direkt involverade i det praktiska arbetet med dessa frågor. Resultaten kan därmed inte betraktas som representativa för samtliga berörda aktörers åsikter och erfarenheter. Mot bakgrund av att utredningens resultat inte nödvändigtvis speglar alla perspektiv, tydliggörs i uppsatsen att analysen utgår från SOU 2025:113.

Som tidigare påpekats fokuserar studien på fråga 1, 2 och 5 från WPR-metoden. De övriga frågorna anses inte relevanta för studiens syfte och bidrar därmed inte till att belysa de aspekter av problemformuleringen som är centrala för studien. Fråga 3, som behandlar hur ett problem har uppkommit, bedöms inte vara relevant för att förstå de bakomliggande diskurserna om elevhälsans och skolans ansvar i SOU 2025:113. Fråga 4, som behandlar det som inte blivit problematiserat, är också mindre relevant eftersom studiens fokus är på de problem som uttryckligen lyfts fram. På samma sätt bedöms också fråga 6 inte vara direkt kopplad till studiens syfte.

Även om fråga 3, 4 och 6 inte anses vara relevanta för studiens syfte är det viktigt att påpeka att valet av att fokusera på fråga 1, 2 och 5 medför vissa begränsningar. Dessa frågor riktar sig främst mot hur problem definieras, vilka antaganden som ligger bakom och vilka effekter de olika framställningar kan medföra. Genom att enbart använda dessa frågor finns en risk att vissa perspektiv inte beaktas. Det är därför viktigt att reflektera över att de resultat som presenteras i studien är beroende av de specifika frågorna som valts att inkluderas. Genom att exkludera de övriga frågorna finns en risk att vissa perspektiv inte lyfts fram.

5 Analys och resultat

I följande kapitel utgår analysen från *En förbättrad elevhälsa* (SOU 2025:113). Analysen är uppdelad i två huvuddelar. Först presenteras en WPR-analys av elevhälsan och därefter följer en WPR-analys av skolan utifrån de utvalda frågorna. Avslutningsvis sammanfattas de viktigaste resultaten från analysen.

5.1 WPR-analys av elevhälsan

5.1.1 Hur framställs problemet i SOU 2025:113 gällande elevhälsans verksamhet i relation till elevernas välmående?

I SOU 2025:113 framställs elevhälsan som en central verksamhet för att främja elevers hälsa och förebygga ohälsa. Utredningen konstaterar att skolplikten ger elevhälsan ökade möjligheter att nå ut till barn och ungdomar vilket möjliggör tidig identifiering av problem och implementering av lämpliga åtgärder (SOU 2025:113, s. 16). Detta betonar elevhälsans avgörande och centrala roll inom det svenska skolsystemet, både för att stödja elevers fysiska och psykiska hälsa och för att främja deras akademisk utveckling.

Enligt Faircloughs (1992, s. 64) diskursteori speglar denna diskurs inte endast samhällets syn på elevhälsans ansvar, utan bidrar även till att forma och upprätthålla specifika maktrelationer. Genom att framställa elevhälsan som en central aktör omformas skolans roll. Elevhälsan framstår som en nyckelaktör, inte bara för elevernas fysiska och psykiska välmående, utan även för akademisk utveckling. Detta stärker elevhälsans position, omdefinierar dess praktiska arbete och skapar nya normer.

“Utredningen konstaterar att elevhälsans syfte och uppdrag inte är tillräckligt tydligt i skollagen och elevhälsan fungerar därför inte ändamålsenligt.” (SOU 2025:113, s. 16)

En central problempresentation som framträder i SOU 2025:113 är otydligheten i skollagen avseende elevhälsans uppdrag och syfte. Den nya skollagen, som infördes 2010, innebar ett skifte i synen på hur skolor och utbildningssystemet förhåller sig till elevernas hälsa och utveckling. Tidigare lagstiftning betonade främst riskfaktorer på individnivå och fokuserade på att identifiera faktorer samt problem som kunde bidra till ohälsa och svårigheter hos enskilda elever. Den nya lagstiftningen riktar däremot fokus mot att identifiera och stärka skyddsfaktorer på gruppnivå. Det betonar också vikten av att arbeta med hela gruppen och dess gemensamma behov för att skapa en trygg lärandemiljö för alla (SOU 2025:113, s. 16). Problemet framställs som att lagstiftningen inte lyckas uppnå tydlighet kring elevhälsans uppdrag och syfte, vilket bidrar till att verksamheten inte fungerar effektivt.

Utredningen framhåller särskilt oklarheter i begreppen förebyggande, hälsofrämjande och åtgärdande arbete. Den hänvisar till tidigare studier som påvisar att det finns en osäkerhet på skolor angående hur dessa begrepp ska förstås och omsättas i praktiken (SOU 2025:113, s.

131–132). Problemet framställs som ottydligt definierat vilket bidrar till att elevhälsans arbete saknar en tydlig struktur och riktning.

Utifrån den intentionella funktionen som Fairclough (1992, s. 64) beskriver, används språket i texter för att representera och konstruera en bild av verkligheten. I detta fall framställer språket elevhälsans arbetsvillkor som osäkra och ottydligt definierade. Diskursen konstruerar elevhälsan som en aktör med ett uppdrag som saknar exakt definition, vilket skapar ett tolkningsutrymme för hur arbetet kan utföras. Denna osäkerhet avseende elevhälsans roll resulterar i att deras arbete framstår som passivt och utan tydlig riktning, vilket begränsar deras förmåga att agera effektivt.

“I enlighet med dagens regelverk ska elevhälsans insatser arbeta på individ-, grupp- och skolenhetsnivå. I utredningens arbete har det fram kommit att tonvikten mellan dessa nivåer inte är jämn. I dialog med professionsföreningarna har utredningen fått en bild av att arbete på grupp- och skolenhetsnivå prioriteras över arbete på individnivå.” (SOU 2025:113, s.137)

En ytterligare problematik som framträder är den obalans som råder mellan elevhälsans arbete på individ-, grupp- och skolenhetsnivå. De utmaningarna är särskilt påtagliga på individnivå. Enligt utredningen prioriteras arbete på grupp- och skolenhetsnivå framför arbete på individnivå trots att regelverket fastställer att elevhälsan ska arbeta på samtliga nivåer. Problemet beskrivs som en ojämn fördelning av elevhälsans insatser (SOU 2025:113, s. 137). Tillsammans belyser dessa frågor hur språket i utredningen konstruerar en bild av osäkerhet avseende begrepp och ansvarsområden och hur denna osäkerhet påverkar elevhälsans arbete och prioriteringar.

Elevhälsan är en verksamhet som involverar flera professioner såsom skolsköterska, kurator, psykolog och specialpedagoger. Verksamheten omfattar även aktörer utanför skolan såsom hälso- och sjukvård, elever och vårdnadshavare. Utredningen lyfter att dessa aktörer har olika uppfattningar om elevhälsans roll och ansvar vilket leder till att arbetet utövas parallellt snarare än samordnat. Problemet beskrivs som en brist på gemensamma förväntningar och ett otillräckligt samarbete vilket påverkar utformningen och implementeringen av elevhälsans insatser (SOU 2025:113, s. 16).

En ytterligare problemframställning är bristerna i det tvärprofessionella samarbetet inom elevhälsan. Även om utredningen betonar vikten av en samordnad elevhälsa, framställs elevhälsan som mer splittrad än sammanhållen. Detta kopplas till att huvudmän i vissa fall enbart köper in elevhälsoprofessioner vid behov och att huvudmännen prioriterar andra områden högre än skolans elevhälsa. Problemet beskrivs som att detta försvårar möjligheterna för professionerna att arbeta långsiktigt och samordnat samt att använda den samlade kompetensen fullt ut (SOU 2025:113, s. 118–119).

Denna problematik kan förstås utifrån Faircloughs (1992, s. 64) teori om den rationella funktionen. I det aktuella fallet konstruerar utredningens språk en diskurs som påverkar relationerna mellan skolans aktörer. De olika förväntningarna på elevhälsans roll leder till

oklara ansvarsförhållande. Detta försvårar därigenom samordning och samarbete mellan elevhälsans professioner och andra aktörer som hälso- och sjukvård, elever och vårdnadshavare. Diskursen skapar dessutom maktrelationer som påverkar hur beslutsfattande och prioriteringar inom elevhälsan utformas.

5.1.2 Vilka underliggande antaganden ligger till grund för problemrepresentationen av elevhälsans arbete med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?

Ett centralt underliggande antagande avser tolkningen av elevhälsans uppdrag och roll. Utredningen framhåller otydligheter i skollagen och skilda tolkningar mellan professioner som ett problem (SOU 2025:113, s. 16). Detta konstruerar elevhälsans svårigheter som ett resultat av bristande tydlighet. Ett tydligt definierat och gemensamt uppdrag framställs därmed som en förutsättning för att elevhälsan ska fungera effektivt. Avsaknaden av gemensamma definitioner av vad elevhälsans arbete ska innebära framställs som ett hinder för ett samordnat och långsiktigt arbete.

“Flera rapporter från skolmyndigheterna och i utredningens dialoger framkommer att elevhälsans verksamhet använder begreppen hälsofrämjande och förebyggande ombyttligt och tillämpar dem på olika sätt utifrån sina respektive perspektiv.” (SOU 2025:113, s. 132).

Utredningen beskriver också att begreppen hälsofrämjande, förebyggande och åtgärdande arbete används på olika sätt i praktiken (SOU 2025:113, s. 131–132). Detta indikerar på ett underliggande antagande om att en gemensam begreppsapparat är nödvändig för att ge elevhälsans arbete tydlig riktning. Oklarheter avseende begreppen framställs i utredningen som problematiska eftersom de kan försvåra ett samordnat arbete inom verksamheten.

Vidare framgår att olika professioner inom elevhälsan och andra aktörer har skilda förväntningar på elevhälsans roll (SOU 2025:113, s. 16). Detta tyder på ett underliggande antagande om att ett fungerande elevhälsoarbete kräver samsyn mellan professioner. När elevhälsans arbete beskrivs som bristande i samverkan, framstår det som om elevhälsan förväntas fungera som en gemensam verksamhet snarare än som separata yrkesroller.

“Utredningen anser att ett tvärprofessionellt arbete som inkluderar elevhälsans samtliga insatser kopplar samman lärande, hälsa och utveckling och är en förutsättning för att elevhälsans professioner ska kunna bidra med sina kompetenser på ett ända målsenligt sätt.” (SOU 2025:113, s. 17).

Vidare framställs det tvärprofessionella samarbetet som centralt men även otillräckligt (SOU 2025:113, s. 118–119). När utredningen beskriver att huvudmän på skolan i vissa fall endast anställer elevhälsopersonal vid behov, framstår detta som ett antagande om att kontinuitet och närvaro är betydelsefulla förutsättningar för att elevhälsans olika kompetenser ska kunna

komplettera varandra. Bristen på kontinuitet och närvaro framställs som ett hinder för ett sammanhållet elevhälsoarbete.

I linje med Faircloughs (1992, s. 64) identitetsfunktion framstår framställningen som ett sätt att konstruera sociala identiteter för de olika professionerna inom elevhälsan. Språket i utredningen formar således föreställningar om vilka roller och ansvar olika aktörer förväntas inta i skolans organisation.

“Elevhälsan behöver ha en tydlig roll i den förändringsprocessen. En välfungerande elevhälsa kan tidigt fånga upp elever som inte mår bra och se till att de får stöd och hjälp.” (SOU 2025:113, s. 16).

Ett underliggande antagande är att tidiga insatser är avgörande för att förebygga psykisk ohälsa som kan påverka elever även senare i livet. Om inte psykisk ohälsa identifieras och åtgärdas i tidigt skede, kan den få negativa konsekvenser för elevers skolprestation, sociala liv och hälsa även i vuxenlivet (SOU 2025:113, s. 16).

Slutligen framträder underliggande antaganden i utredningens beskrivning av elevernas upplevelser av elevhälsan. Ur elevernas perspektiv beskrivs elevhälsan som begränsad i tillgänglighet och kompetens. Eleverna upplever att elevhälsan är begränsad till skolrelaterade problem och tillgänglig endast under skoltid (SOU 2025:113, s. 128–129). Det kan uppfattas som att elevhälsan förväntas vara tillgänglig, trygg och relevant för elevernas behov. När elever uttrycker svårigheter att söka stöd, antyds det att elevhälsans utformning inte tillräckligt möter de behov som finns.

Utifrån Faircloughs (1992, s. 64) relationella funktion kan denna framställning förstås som ett sätt att konstruera relationen mellan elever och elevhälsans personal. Baserat på elevernas erfarenheter som beskrivs i utredningen framträder en bild av hur relationen mellan elever och skolans stödinsatser fungerar. Denna framställning kan samtidigt påverka hur ansvar och förväntningar fördelas mellan elever och skolans aktörer.

5.1.3 Vilka effekter skapas av framställningen av problemet när det gäller elevhälsans arbetsmetoder med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?

När otydligheter i skollagen om elevhälsans uppdrag beskrivs i SOU 2025:113 som ett centralt problem framstår det som att ansvaret i hög grad förläggs på elevhälsans personal och skolans organisation snarare än på lagstiftningens utformning. En effekt av detta är att elevhälsans personal framställs som ansvariga för att hantera ett otydligt uppdrag medan de aktörer som ansvarar för regelverket ges mindre uppmärksamhet.

I linje med analysens fokus på problemrepresentationens effekter synliggörs hur vissa aspekter av elevhälsans arbete och skolans ansvar problematiseras. Samtidigt positioneras olika aktörer på skilda sätt i problemformuleringen. Språket i SOU 2025:113 bidrar därmed till att konstruera identiteter för olika aktörer inom skolan. En effekt av denna diskursiva konstruktion är att särskilda förväntningar på elevhälsans arbetsuppgifter etableras i praktiken.

“Tidigare utredningar och studier har visat att det råder en förvirring när det gäller vad begreppen förebyggande respektive hälsofrämjande arbete innebär. ” (SOU 2025:113 s. 131).

Utredningen hänvisar till flera rapporter och utredningens förhör som påvisar att det råder osäkerhet avseende definitionen av elevhälsans uppdrag samt kring det förebyggande, hälsofrämjande och åtgärdande arbetet (SOU 2025:113, s. 131–132). När skollagen inte tydligt definierar vad som avses med förebyggande, hälsofrämjande och åtgärdande skapas en effekt som medför att tolkningen av uppdraget varierar i praktiken.

Problemframställningen bidrar även till effekter som avser tillgången till elevhälsans professioner. Utredningen beskriver att huvudmän i vissa fall endast anlitar elevhälsopersonal vid behov (SOU 2025:113, s. 118–119). Detta innebär att elever erhåller stöd av varierande omfattning och kvalitet, beroende på hur huvudmän prioriterar elevhälsan. Detta resulterar till ojämlika förutsättningar mellan skolor.

Vidare kan problemframställningen få konsekvenser för hur det tvärprofessionella arbetet inom elevhälsan förstås (SOU 2025:113, s. 118–119). När bristande samverkan mellan olika professioner framställs som ett problem, riskerar diskursen att utforma ansvaret för samverkan på ett sätt som lägger stor fokus på de enskilda professionerna snarare än på hur verksamheten är organiserad.

Problemframställningen kan också påverka hur elevhälsans arbete prioriteras i praktiken. Trots att elevhälsan förväntas arbeta både hälsofrämjande och förebyggande beskrivs skolans behov och strukturer på ett sätt som ofta fokuserar på att åtgärda problem först när de redan har uppstått (SOU 2025:113, s. 132).

Ytterligare kan problemframställningen påverka tillsynen. När lagen inte är tillräckligt tydlig kan den inte utgöra en tillförlitlig grund för tillsyn och granskning av skolornas verksamhet. Detta kan leda till minskad tillsyn. När elevhälsans arbete inte följs upp regelbundet på nationell nivå innebär detta att informationen om hur arbetet bedrivs på varje skola och i hela landet blir begränsad (SOU 2025:113, s. 135). Detta belyser hur diskursen om elevhälsan och skolans ansvar kan påverka både tillsynens omfattning och kvalitet.

5.2 WPR-analys av skolan

5.2.1 Hur framställs problemet i SOU 2025:113 gällande skolans ansvar för att främja elevernas välmående?

I SOU 2025:113 framställs skolans ansvar för att främja elevers hälsa som ett komplext och brett problem som flera faktorer i skolmiljön riskerar att bidra till psykisk ohälsa. Utredningen beskriver att skolans lärmiljö inklusive sociala relationer, klassrums och skolmiljöer, utemiljöer samt undervisningens upplägg är faktorer som påverkar elevers psykiska hälsa. Ökad förekomst av mobbning, skolrelaterad stress och minskad skolstrivsel lyfts också fram

som centrala riskfaktorer. Skolan framställs därmed som en central arena för att förebygga psykisk ohälsa men det betonas samtidigt att arbetet för att minska den behöver förstärkas och utvecklas (SOU 2025:113, s. 88).

Utifrån Faircloughs (1992) intentionella funktionen belyser analysen hur verkligheten konstrueras genom att definiera problem, identifiera orsaker och tilldela ansvar till skolan. Utredningens språk framställer skolan som en central aktör med ansvar för att förebygga och hantera elevers psykiska ohälsa. Denna diskurs bidrar till att forma uppfattningar om skolans ansvar och handlingsutrymme, vilket kan påverka praktiska åtgärder och riktlinjer inom skolans arbete.

“Vidare visar forskning att den skolrelaterade stressen har ökat de senaste två decennierna. En studie visar t.ex. att skolstressen hos elever har ökat efter att betygssättningen i lägre skolår blev formell.”

(SOU 2025:113, s. 90)

En central del av problemformuleringen avser den ökade belastningen på eleverna i form av stress, krav och oro. Utredningen påvisar att elever i både mellan- och högstadiet upplever höga krav och oro över att inte hinna med undervisningen. Ett stort antal elever uppger att de känner stress varje dag eller flera gånger i veckan. De vanligaste orsakerna är prov, läxor och egna prestationsförväntningar. Betygsättningen i lägre årskurser beskrivs också som en bidragande faktor till skolstress hos elever (SOU 2025:113, s. 90). Detta tyder på att problemet inte enbart ligger hos enskilda elever, utan kan kopplas till skolans sätt att organisera bedömning och undervisning samt den prestationskultur som finns.

Diskursen om utbildning och prestation spelar en avgörande roll eftersom utbildning och betygssättning framställs som central indikator på framgång. Detta skapar en prestationskultur, vilket medför att elever upplever ökad stress och oro. Utifrån Fairclough (1992, s.64–65) återspeglar diskurser sociala strukturer samt formar maktrelationer och normer i samhället. Diskursen om utbildning och prestation påverkar hur skolans normer och värderingar om framgång uppfattas. Detta påverkar hur behov tolkas, vilka insatser som prioriteras och hur arbetet organiseras. Elevernas upplevda stress blir således inte bara ett individuellt problem, utan också en konsekvens av de maktrelationer och normer som skolans diskurser upprätthåller.

Särskilt utsatta grupper uppmärksammas även i problemformuleringen. Elever med funktionsnedsättningar beskrivs som mer stressade av skolarbete och mer utsatta för mobbning. Det framgår också att dessa elever inte får tillräckligt med stöd i den utsträckning de behöver. Vårdnadshavare till elever med funktionsnedsättningar vittnar om bristande lärandesituationer i vilka barnen saknar tillräcklig struktur och stöd. Elever i anpassad skola är även särskilt utsatta för rekrytering till kriminella nätverk. Det påpekas att skolan inte är tillräckligt anpassad efter elevers olika behov och förutsättningar, vilket i sin tur får konsekvenser för deras psykiska hälsa (SOU 2025:113, s. 103, 105, 107–108).

Ytterligare betonas trygghet och goda relationer som viktiga faktorer för elevers välbefinnande. Utredningen påvisar att trivsel, trygghet och sammanhållningen har minskat och att mobbning samtidigt har ökat. Denna utveckling framställs som ett allvarligt problem eftersom den riskerar att bidra till psykisk ohälsa (SOU 2025:113, s. 91).

Enligt Faircloughs (1992, s.64) relationella funktion kan denna framställning förstås som ett sätt att forma relationer mellan skolans aktörer och elever. Diskursen representerar skolans personal som ansvariga för att skapa trygga och stödjande miljöer för eleverna. Därigenom skapas och understryks maktrelationer som kan påverka hur elever och personal interagerar i praktiken och vilka förväntningar som kopplas till deras roller i skolans sociala miljö.

“Frånvaro från skolan riskerar att innebära att elever inte får den utbildning som de har rätt till. En omfattande frånvaro riskerar att påverka elevens kunskapsutveckling, möjlighet att studera vidare i gymnasieskolan eller högre utbildning och därmed påverka elevers framtidsutsikter och hälsa på både kort och lång sikt.” (SOU 2025:113, s. 96).

Ett ytterligare problemområde är skolfrånvaron. Utredningen beskriver att hög frånvaro utgör en tydlig riskfaktor för både psykisk hälsa och skolresultat men att det saknas ett nationellt system för att följa och undersöka frånvaro. Problemet framställs som organisatoriskt eftersom skolan saknar fungerande rutiner för att tidigt upptäcka elever som är i behov av stöd. Detta innebär att elever riskerar få stöd för sent vilket kan få konsekvenser för både deras välmående och framtida möjligheter (SOU 2025:113, s. 96–97).

Utredningen identifierar dessutom brister i styrning och samverkan som påverkar skolans möjligheter att främja elevernas välmående. På huvudmannanivå utvecklas rutiner och beslut ofta utan att rektorerna involveras i behovsanalysen. Detta riskerar att bidra till mer byråkrati snarare än tillgänglighet och samarbete (SOU 2025:113, s. 168). Samtidigt beskrivs rektorns uppdrag som komplext och omfattande. Rektorn ansvarar för att leda elevhälsans arbete men måste samtidigt hantera en dubbel styrning eftersom vissa yrkesgrupper inom elevhälsan har sina chefer på andra nivåer än skolenheten. Detta försvårar elevhälsans arbete för en tydlig och samordnad riktning. I utredningen framförs även kritik mot att rektorer förväntas besluta om viktiga frågor, såsom medicinska resurser trots att de saknar medicinsk kompetens. Enligt skolläkare försvårar detta deras medicinska ansvar (SOU 2025:113, s. 169). Resurser framställs som problematiska eftersom fördelningen styrs av elevpengen än av elevernas behov (SOU 2025:113, s. 182).

I linje med Faircloughs (1992, s.64) identitetsfunktion kan denna framställning förstås som ett sätt att konstruera social identitet för rektorn inom skolans organisation. Språket i utredningen positionerar rektor som en central men samtidigt begränsad aktör som förväntas samordna elevhälsans arbete under komplexa organisatoriska förutsättningar. Diskursen belyser hur identiteter inte är fasta, utan formas genom språk och sociala normer i skolans kontext. Denna diskursiva konstruktion kan bidra till att skapa särskilda förväntningar på

rektorns roll och ansvar, vilket i sin tur påverkar hur elevhälsans arbete organiseras och genomförs i praktiken.

“Av utredningens dialoger med verksam personal i skolan och med skolhuvudmän och regioner framgår att lärare, elevhälsan och hälso- och sjukvård inte alltid har samsyn kring elevens behov och vilken aktör som bör ansvara för insatser. Det förekommer exempelvis att lärare gör en bedömning av en elevs behov som inte överensstämmer med elevhälsans bedömning.” (SOU 2025:113, s. 199).

Utredningen framställer bristande samverkan mellan hälso- och sjukvården, skola, elevhälsa och socialtjänsten som ett betydande problem. Utredningen beskriver att professionerna inte alltid bedömer elevers behov av stöd samt de insatser som behöver sättas in på liknande sätt. Brister i kommunikation med socialtjänsten resulterar i att skolan saknar återkoppling i ärenden som berör utsatta elever (SOU 2025:113, s. 193, 199, 201). Problemet beskrivs som att det inte är en enskild aktör utan flera som bär ansvaret. Brister i samverkan riskerar att ge konsekvenser för elevernas psykiska mående.

Enligt Faircloughs (1992, s.64) relationella funktionen framstår problemframställningen som ett sätt att konstruera relationerna mellan skolans aktör och andra samhällsinsatser. Språket i utredningen konstruerar en bild av att arbetet med elevers psykisk hälsa kräver samverkan mellan flera professioner och organisationer, samtidigt som bristande samarbete framställs som en central orsak till problem. Denna diskursiva framställning bidrar till att definiera hur ansvar och relationer mellan dessa aktörer bör se ut i arbete med att stödja elever.

5.2.2 Vilka underliggande antaganden ligger till grund för problemrepresentationen av skolans arbete med att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?

I SOU 2025:113 framstår det som att problemframställningen bygger på flera underliggande antaganden om skolans roll och ansvar för elevers psykiska hälsa. Ett återkommande antagande är att skolan ska utgöra en trygg, stabil och stödjande miljö som elevers välbefinnande aktivt främjas. Dessa antaganden kan tolkas genom att utredningen framhåller bristande trivsel, otillräckliga stödinsatser, ojämna villkor och ökade stress som centrala problemområden.

I linje med Faircloughs (1992) intentionella funktion kan denna framställning förstås som ett sätt att representera skolmiljön som en avgörande faktor för elevers psykiska hälsa. Diskursen lyfter olika centrala problem och tilldelar skolan ett tydligt ansvar för att skapa en trygg och stödjande miljö.

“Enligt Skolverket kan skolans lärmiljö förstås som hela den miljö och det sammanhang som elever befinner sig i på skolan. Begreppet lärmiljö är i forskning ett brett begrepp som t.ex. rymmer frågor om skolans sociala klimat, psykologiska aspekter av interaktioner och

relationer i lärmiljöer, didaktiska aspekter och undervisningens utformning samt fysiska aspekter av utformningen av miljöer som klassrum eller utemiljöer.” (SOU 2025:113, s. 88).

Det framgår i SOU 2025:113 att psykisk ohälsa inte uppfattas som något som enbart uppstår hos individen utan formas i mötet mellan eleven och skolmiljön. När lärmiljöer, undervisningens upplägg, relationer och skolans klimat beskrivs som avgörande faktorer, indikerar detta att skolans struktur och kultur har en stor påverkan på elevernas psykiska hälsa. Skolan framstår då både som en skyddande miljö samt en plats som riskerar att bidra till psykisk ohälsa.

Beskrivningen av prestationskultur, högre krav och betygspress tyder på ett underliggande antagande om att skolans arbetssätt och system påverkar elevers stressnivåer (SOU 2025:113 s. 90). Det kan därmed förstås som att skolan inte enbart ansvarar för undervisning utan även för att skapa förutsättningar som minskar risken för stress och psykisk ohälsa. Detta bidrar till att konstruera en diskurs som framställer skolans ansvar som omfattande. Ansvarsområdet sträcker sig bortom de akademiska prestationerna och omfattar även elevernas psykiska och sociala välmående. Utredningens identifiering av låg sammanhållning, minskad trivsel och bristande trygghet som centrala problem indikerar att sociala relationer utgör en viktig del av skolans hälsofrämjande arbete.

“En omfattande frånvaro riskerar att påverka elevens kunskapsutveckling, möjlighet att studera vidare i gymnasieskolan eller högre utbildning och därmed påverka elevers framtidsutsikter och hälsa på både kort och lång sikt.” (SOU 2025:113, s. 96).

Vidare betonas vikten av närvarouppföljning och tidiga insatser. Eftersom barn tillbringar en stor del av sin vardag i skolan ger det lärare och övrig personal möjlighet att identifiera behov av stöd i ett tidigt skede (SOU 2025:113, s. 96–97). Det kan betraktas som att utredningen utgår från att skolan är en central arena för att tidigt uppmärksamma tecken på psykisk ohälsa.

Slutligen betonas styrning och samverkan som avgörande faktorer (SOU 2025:113, s. 193, 199, 201). När brister i samverkan mellan skolan, hälso- och sjukvård, socialtjänst och huvudmän beskrivs framkommer ett antagande om att ansvaret för att förebygga psykisk ohälsa och främja psykisk hälsa inte kan göras av skolan ensam. I stället antyder utredningen att det främjande och förebyggande arbete kräver ett gemensamt ansvar mellan flera aktörer. Detta skapar en diskurs i vilken skolans ansvar för psykisk hälsa bli bredare och fler aktörer delar ansvaret för att främja och förebygga elevernas välmående.

5.2.3 Vilka effekter skapas av den framställningen av problemet när det gäller skolans ansvar i att främja hälsa och förebygga psykisk ohälsa enligt SOU 2025:113?

Problemformuleringen i SOU 2025:113 bidrar till att framställa skolan som en central aktör med ett omfattande ansvar för att främja elevernas hälsa och förebygga psykisk ohälsa (SOU 2025:113, s. 107). Skolan framstår därmed inte enbart som en plats för lärande utan också

som en arena där psykisk ohälsa ska kunna identifieras, hanteras och förebyggas. Att skolan framställs som en central aktör i arbetet med psykisk hälsa konstruerar en diskurs som ökar förväntningarna på att skolan ska kunna hantera dessa frågor på egen hand. Dessa förväntningar kan driva fram ett mer utvecklat arbete för att säkerställa att elever får det stöd de behöver. Det kan också bidra till att skolan får ett ansvar som inte kan uppfyllas utan tillräckliga resurser och stöd från andra samhällsaktörer.

“Enligt Skolverket har skolan en central roll som skyddsfaktor när det gäller att motverka rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk. I Skolverkets stöd framgår att alla nivåer i skolans styrkedja behöver vara involverade i detta arbete och stödet behöver sättas in tidigt.” (SOU 2025:113, s. 107).

En effekt av denna problemframställning är att skolan förväntas ta ansvar för problem som egentligen kan förstås som breda samhällsproblem och som i många fall ligger utanför skolans uppdrag. När socioekonomiska skillnader, ojämlika livsvillkor, gängrekrytering och kriminalitet inkluderas i problemformuleringen finns en risk att fokus riktas bort från politiska beslut och andra myndigheter såsom polis, socialtjänst till skolans verksamhet (SOU 2025:113, s. 107).

Problemframställningen kan också bidra till ökade förväntningar på skolans personal såsom lärare och elevhälsans professioner. De berörda yrkesgrupperna förväntas inte endast undervisa utan också skapa trygghet, bygga relationer, uppmärksamma tidiga tecken på psykisk ohälsa och samverka med externa aktörer (SOU 2025:113, s. 91). En möjlig effekt är att skolans uppdrag blir mer omfattande och komplext vilket kan leda till en ökad arbetsbelastning. Det finns även risk att skolans ansvar utökas på ett sätt som påverkar hur resurser och tid fördelas vilket i sin tur kan försvåra att uppfylla alla förväntningar.

Slutligen kan problemställningen leda till ett ökat fokus på styrning och samverkan. Samarbete mellan skola, elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård framställs som nödvändig för att kunna möta elevers behov. En konsekvens av detta är att skolans arbete i hög grad blir beroende av hur väl samverkan fungerar. När samverkan brister finns det en risk att elever inte får det stöd de behöver i tid. Samtidigt kan ofullständig samverkan leda till otydliga ansvarsfördelningar där det blir svårt att avgöra vilken aktör som bär ansvar för olika insatser (SOU 2025:113, s. 193, 199, 201).

5.3 Sammanfattning

Analysen av SOU 2025:113 påvisar att arbetet med att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa framställs som ett komplext och gemensamt ansvar, i vilken skolan och elevhälsan är beroende av varandra. Problemet beskrivs inte som en individuell utmaning hos enskilda elever, utan som ett resultat av faktorer som skolans organisatoriska strukturer, lärmiljöer, sociala relationer samt möjligheterna till tidiga insatser. Hur elevhälsans verksamhet organiseras, styrs och samordnas framstår också som avgörande för elevers

välbefinnande. Otydligheter i uppdrag, ansvarsfördelning och samverkan identifieras som centrala problem.

Detta bekräftas av Petersen och Romqwist (2020, s. 834) som påpekar att skolan utgör en central arena för hälsofrämjande och förebyggande arbete. Eftersom skolan är en stor del av barn och ungas vardag påverkar skolans organisation, undervisning och relationer direkt deras psykisk hälsa. Kopplingen mellan SOU 2025:113 och Petersen och Romqwist (2020, s. 834) påvisar tydligt att psykisk hälsa inte kan ses som enbart individens ansvar, utan är nära knuten till skolans struktruter, sociala miljö och möjligheten till tidiga insatser.

Avseende elevhälsan beskrivs problemet främst genom otydliga uppdrag i skollagen, skilda tolkningar mellan professionerna samt bristande samverkan. Detta leder till att arbetet genomförs på olika sätt mellan skolor, vilket medför att elevers tillgång till stöd varierar. Reuterswårds och Hylanders (2016, s. 256) forskning påvisar att skolsköterskor upplever bristande samarbete med andra professioner inom elevhälsan. Avseende skolan kopplas problemet till ökade krav på att hantera psykisk ohälsa samtidigt som verksamheten kännetecknas av begränsningar i skolans organisation, hög arbetsbelastning och bristande resurser.

Analysen belyser vidare att problemframställningen bygger på flera underliggande antaganden. Ett återkommande antagande är att ett fungerande, förebyggande och hälsofrämjande arbete kräver tydliga uppdrag, en gemensam förståelse av begrepp och samverkan mellan de olika professionerna. Utredningen betonar att skolan i dagsläget saknar tillräckliga förutsättningar för att tidigt upptäcka behov av stöd, vilket leder till att många elever riskerar att inte få den hjälp de behöver. Genom detta perspektiv kan diskursen belysa att psykisk ohälsa inte enbart ska betraktas som ett resultat av individens svårigheter utan som en konsekvens av skolans bristande organisation. Det finns även ett antagande om att både elevhälsan och skolan ska kunna upptäcka och hantera psykisk ohälsa i ett tidigt skede samt att elevhälsan förväntas vara trygg, tillgänglig och relevant för elevernas behov.

Slutligen påvisar analysen att problemframställning i SOU 2025:113 bidrar till flera effekter. Ett centralt resultat är att ett omfattande ansvar för psykisk hälsa förläggs på skolans och elevhälsans organisatoriska och praktiska arbete medan skollagens utformning och verksamhetens förutsättningar uppmärksammas i betydligt mindre omfattning. Otydliga uppdrag bidrar till skilda arbetssätt, varierande tillgång till professioner och olika möjligheter till samverkan. Detta innebär att skolan och elevhälsan får ett betydande ansvar för att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa trots att förutsättningar för ett likvärdigt genomförande inte alltid är tillräckliga.

Sammanfattningsvis belyser analysen av SOU 2025:113 att skolan och elevhälsan förväntas ta ett omfattande ansvar för elevers psykiska hälsa trots att uppdraget utmärks av otydliga riktlinjer och skilda organisatoriska förutsättningar.

6 Diskussion och slutsats

I följande kapitel presenteras en diskussion av resultaten i relation till studiens syfte, tidigare forskning och de problemframställningar som framkommit i analysen. Kapitlet avslutas med en sammanfattning av studiens slutsatser och förslag på framtida forskning för att belysa möjliga riktningar för fortsatt undersökning.

6.1 Resultatdiskussion

I SOU 2025:113 framställs psykisk ohälsa bland barn och unga som nära kopplat problem till skolans organisation, lärmiljöer, sociala relationer samt möjligheter till tidiga insatser. Psykisk ohälsa betraktas därmed som ett problem som kan förebyggas och hanteras inom ramen för skolans organisation och pedagogiska uppdrag. Denna problempresentation placerar skolan och elevhälsan i en central position som primära aktörer i arbetet med psykisk hälsa.

Genom utredningens analys framgår det att skolan är en central arena som ansvarar för att både identifiera och åtgärda psykisk ohälsa. Detta fokus begränsar samtidigt möjligheten att förstå psykisk ohälsa som ett resultat av bredare strukturella och samhällseliga faktorer.

Utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv innebär denna problemrepresentation att specifika sociala roller och ansvar konstrueras inom diskursen. Enligt Fairclough (1992) bidrar diskurser till att forma sociala identiteter, relationer och kunskapsformer. I detta fall positioneras skolan och elevhälsan som huvudansvariga för att identifiera, förebygga och hantera psykisk ohälsa. Samtidigt tilldelas andra aktörer såsom hälso- och sjukvård och socialtjänst ett mer begränsat utrymme i problemförklaringen.

Denna problemframställning ligger i linje med tidigare forskning som betonar skolans betydelse som arena för elevers psykiska välbefinnande (Kostenius & Warne 2020, s. 848; Petersen & Romqvist 2020). Samtidigt påvisar forskning att skolans organisation, prestationskrav och betygssystem utgör stressfaktorer som bidrar till psykisk ohälsa (Beckman & Hellström 2021; Odenbring et al. 2017; Wiklund et al. 2012). I SOU 2025:113 tilldelas dessa strukturella aspekter ett mer begränsat utrymme vilket innebär att problemframställningen i högre grad fokuserar på hur skolans och elevhälsans arbete kan utvecklas snarare än på hur skolans villkor och samhällseliga ramar kan problematiseras. Effekten är att ansvaret för elevers psykiska hälsa i stor utsträckning placeras på skolans verksamhet och elevhälsan.

I relation till Bacchis WPR-ansats kan detta förstås som att psykisk ohälsa representeras som ett problem som primärt kan lösas genom organisatoriska åtgärder inom skolans verksamhet. Genom denna problemformulering framstår vissa lösningar som mer självklara än andra, exempelvis utveckling av elevhälsans arbete eller tydligare samverkan inom skolan. Samtidigt riskerar andra möjliga problemförklaringar, såsom socioekonomiska villkor eller strukturella faktorer att hamna i bakgrunden.

Ett annat viktigt perspektiv som betonas i SOU 2025:113 är att tidiga insatser anses som avgörande för att förebygga psykisk ohälsa. Elevhälsan får en särskilt viktig roll i att tidigt

identifiera elevers behov av stöd. I enighet med Beckman & Hellströms (2021, s.7) studie måste elevhälsans personal vara mer närvarande i elevernas vardag. Elevhälsans struktur motsvarar inte alltid elevernas behov och begränsade mottagningstider kan vara ett hinder för att söka stöd. Vidare betonar Petersen och Romqvist (2020, s. 841–842) behovet av återkommande och systematiska insatser snarare än enstaka insats eftersom dessa når alla elever och inte enbart dem i riskzonen.

Samtidigt indikerar analysen att elevhälsan ofta involveras först när problemen redan blivit omfattande. De ambitioner som formuleras i utredningen kan vara svåra att uppnå med hänsyn till skolans faktiska organisatoriska förutsättningar. Liknande utmaningar framkommer även i tidigare forskning där organisatoriska förutsättningar och resursbrist beskrivs som faktorer som kan begränsa möjligheterna att arbeta förebyggande inom elevhälsan (Boo 2024). Detta kan tolkas som att policyformuleringar ofta uttrycker ambitioner om förebyggande arbete samtidigt som de praktiska förutsättningarna i skolans organisation inte alltid möjliggör ett sådant arbetssätt.

Analysen påvisar vidare att elevhälsans uppdrag i relation till förebyggande, hälsofrämjande och åtgärdande arbete är otydligt formulerat i skollagen. Detta skapar tolkningsutrymme för huvudmän och professioner inom elevhälsan där otydliga formuleringar överläter stort ansvar till lokala aktörer. Enligt Dina och Pajalic (2014) samt Reuterswärd och Hylander (2016) en konsekvens av lagens tolkningsutrymme är att elevhälsans arbete varierar mellan skolor vilket kan påverka elevers tillgång till stöd. Detta överensstämmer med Paulsrud (2023) som belyser att lärare och skolpersonal ofta behöver navigera mellan styrdokumentens formuleringar och egna professionella bedömningar, vilket skapar olika lokala tolkningar.

Dina och Pajalic (2014) samt Kostenius och Warne (2020) betonar vikten av kontinuitet, relationer och vardaglig närvaro i elevhälsans arbete. Studier av Enderle et al. (2024) och Kostenius och Warne (2020) visar att relationer och trygghet utgör centrala skyddsfaktorer i elevhälsans arbete. I SOU 2025:113 beskrivs dock elevhälsans arbete i stor utsträckning som behovsstyrt, vilket innebär att insatser verkställs först när problem har identifierats. En effekt av denna organisering är att det långsiktiga hälsofrämjande arbetet riskerar att hamna i bakgrunden till förmån för mer åtgärdande insatser

Trygghet och relationer framställs i SOU 2025:113 som centrala för elevernas psykiska välbefinnande. Analysen påvisar dock att tryggheten i skolan beskrivs som minskande och att skolans ansvar sträcker sig bortom kunskapsuppdraget till frågor som närvaro och skolklimat. Detta kan förstås som att skolan och elevhälsan tilldelas mer omfattande ansvar medan andra aktörer som hälso- och sjukvård och socialtjänst får mindre utrymme. Liknande resonemang förs av Warne et al. (2020) som betonar att skolfrånvaro och elevers välbefinnande behöver förstås i ett bredare socialt sammanhang.

Sammantaget framställs psykisk hälsa i SOU 2025:113 som ett gemensamt ansvar vilket innebär att skolan och elevhälsan tilldelas ett omfattande uppdrag. Analysen påvisar hur problemframställningen förskjuter ansvar från strukturella och samhällseliga nivåer till skolans verksamhet. Risken är att skillnaden i skolans organisatoriska förutsättningar uppfattas som

brister i resurshantering i lokal nivå snarare som konsekvenser av styrning och resursfördelning i nationell nivå.

Utredningens analys bidrar till att sätta ramar för hur psykisk ohälsa i skolan kan förstås och hanteras. Enligt Bacchi (2009, s. 35) definieras samhällsproblem inom diskurser. I WPR-ansatsen handlar diskurser om socialt producerade kunskapsformer som sätter gränser för hur individer ska tänka, tala och agera kring olika frågor i samhället. Genom att formulera problemen främst som organisatoriska och styrningsrelaterade skapas en diskurs där lösningar i form av utvecklad elevhälsa, samverkan och tydligare styrning framstår som centrala. Samtidigt tilldelas alternativa problemförklaringar, såsom bredare samhällsliga strukturer eller socioekonomiska villkor ett mer begränsat utrymme i diskussionen.

6.2 Slutsats

Denna studie syftar till att undersöka de centrala utmaningar som identifieras i SOU 2025:113 i relation till elevhälsans arbete. Analysen avser även att belysa hur skolans ansvar definieras i rapporten och på vilket sätt denna ansvarsfördelning kan påverka både förståelsen och organiseringen av elevhälsans arbete i praktiken.

Studiens resultat påvisar att psykisk ohälsa i SOU 2025:113 framställs som ett komplext problem som i hög grad fördelas till skolans och elevhälsans ansvarsområde. Skolan konstrueras som en central arena för att både förebygga och hantera psykisk ohälsa samtidigt som elevhälsan tilldelas ett omfattande ansvar för tidiga insatser, samverkan och trygghet. De underliggande antaganden som präglar denna problemframställning bygger på föreställningar om att skolan har kapacitet att identifiera och hantera psykisk ohälsa inom befintliga organisatoriska ramar.

Samtidigt påvisar analysen att denna problemframställning får diskursiva effekter då strukturella och samhällsliga faktorer såsom ojämlika resurser och andra aktörers ansvar tilldelas ett mer begränsat utrymme. Detta innebär att ett stort ansvar för psykisk hälsa förskjuts till skolans verksamhet trots att förutsättningarna för ett likvärdigt genomförande inte alltid är tydligt definierade. Studien indikerar därmed att SOU 2025:113 inte enbart beskriver samhällsproblem utan också aktivt bidrar till att forma hur ansvar, uppdrag och förväntningar förstås inom skolans och elevhälsans arbete.

Genom att synliggöra hur problemframställningar, underliggande antaganden och diskursiva effekter samverkar bidrar studien till en fördjupad förståelse för hur statliga utredningar kan påverka organiseringen av elevhälsans arbete i praktiken. Detta understryker vikten av att kritiskt granska policytexter eftersom deras formuleringar kan få omfattande konsekvenser för både skolans uppdrag och elevers tillgång till stöd.

För framtida forskning skulle det vara värdefullt att undersöka hur personal inom elevhälsan upplever och hanterar de utmaningar som framkommer i SOU 2025:113. Data kan samlas in genom intervjuer eller enkäter riktade till skolor nationellt. Detta perspektiv möjliggör en djupare förståelse för hur de professionella tolkar och omsätter sitt uppdrag i praktiken. Vidare skulle det vara relevant att inkludera hälso- och sjukvårdens perspektiv på samarbetet

med elevhälsan för att belysa möjliga hinder och möjligheter i det tvärprofessionella arbetet. Denna typ av undersökning skulle kunna bidra med värdefull kunskap om hur samarbetet mellan olika aktörer kan förbättras för att stärka elevernas psykiska välbefinnande.

Käll- och litteraturförteckning

Bacchi, C. (u.å.a). *About*. <https://carolbacchi.com/> [2025-12-05]

Bacchi, C. (u.å.b). *Introducing WPR*. <https://carolbacchi.com/about/> [2025-12-05]

Bacchi, C. (2009). *Analysing Policy: What's the problem represented to be?*. Pearson.

Bacchi, C. & Goodwin, S. (2016). *Poststructural Policy Analysis: A guide to Practice*. Palgrave Macmillan.

Beckman, L. & Hellström, L. (2021). Views of Adolescent's Mental Health in Sweden- A Qualitative Study among Different Professionals Working with Adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18(20), s. 1-14. doi: 10.3390/ijerph182010694.

Bergström, G. & Ekström, L. (2018). Tre diskursanalytiska inriktningar. I Boréus, K & Bergström, G. (red.) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 4 uppl., Studentlitteratur, s. 253–301.

Boo, S. (2024). Ansvar för arbete med extra anpassning i skolans praktik. *Nordisk Tidskrift för Allmänna Didaktik*, 10(1), s. 3–19. doi:10.57126/noad.2024.40333.

Bryman, A., Clark, T., Foster, L. & Sloak, L. (2025). *Brymans Samhällsvetenskapliga metoder*. 4uppl., Liber.

Bähr, K. (2020). *Psykisk hälsa i skolan: främja, skydda och stärka*. Natur & Kultur.

Dina, F. & Pajalic, Z. (2014). How School Nurses Experience Their Work with Schoolchildren Who Have Mental Illness – A Qualitative Study in a Swedish Context. *Global Journal of Health Science*, 6(4), s. 1-8. doi:10.5539/gjhs.v6n4p1

Elevhälsan (2025). *Skolresultat och psykisk hälsa- en tydlig koppling*. <https://www.elevhalsan.se/aktuellt/skolresultat-och-psykisk-halsa-en-tydlig-koppling/#:~:text=En%20omfattande%20registerstudie%20fr%C3%A5n%20Ume%C3%A5%20universitet%20har%20unders%C3%B6kt,2018%2C%20vilket%20innefattade%20mer%20%C3%A4n%20tre%20miljoner%20elever> [2025-11-13]

Enderle, C., Kreitz-Sandberg, S., Backlund, Å., Isaksson, J., Fredriksson, U. & Ricking, H. (2024). Secondary school students' perspectives on supports for overcoming school attendance problems: a qualitative case study in Germany. *Frontiers*, 9, s. 1-22. doi:10.3389/feduc.2024.1405395.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Polity Press.

Folkhälsomyndigheten (2022). *Vad är det psykisk hälsa?*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/vad-ar-psykisk-halsa/> [2025-11-17]

Folkhälsomyndigheten (2025a). *Faktorer som påverkar den psykiska hälsan hos barn och unga*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/vad-paverkar-var-psykiska-halsa/faktorer-som-paverkar-den-psykiska-halsan-hos-barn-och-unga/> [2025-11-17]

Folkhälsomyndigheten (2025b). *Statistik om psykisk hälsa i Sverige*.

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/psykisk-halsa-och-suicidprevention/statistik-psykisk-halsa/> [2026-01-08]

Hutton, K., Nyholm, M., Nygren, J M, & Svedberg, P. (2014). Self-rated mental health and socio-economic background: a study of adolescents in Sweden. *BMC Public Health*, 14(1), s. 394 doi:10.1186/1471-2458-14-394.

Kostenius, C. & Warne, M. (2020). Främja psykisk hälsa – Elevers erfarenheter och förslag visar vägen för skolan. *Socialmedicinsk tidskrift*, 97(5–6) s. 847–865.

doi:10.62607/smt.v97i5-6.38201.

Kunskapsguiden (2023). *Främja psykisk hälsa*. <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/vagledning-for-elevhalsa/halsoframjande-skola/framja-psykisk-halsa/> [2025-11-22]

Kunskapsguiden (2019). *Förskolans och skolans ansvar*. <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/barn-och-unga/samverkan-kring-barn-och-unga/forskolans-och-skolans-ansvar/> [2025-12-18]

Löfstedt, P., Wiklander. & Corell, M. (2020). Varför har den psykiska hälsan ökat bland barn och unga i Sverige under perioden 1985–2014? *Socialmedicinsk tidskrift*, 97(5–6), s. 793–803. doi:10.62607/smt.v97i5-6.38225.

Odenbring, Y., Johansson, T. & Hunehäll Berndtsson, K. (2017). The many faces of attention deficit hyperactivity disorder: Unruly behaviour in secondary school and diagnostic solutions. *Power Education*, 9(1), s. 51–64. doi:10.1177/1757743817693026.

Paulsrud, D. (2023) Resolving dilemmas: Swedish special educators and subject teachers' perspectives on their enactment of inclusive education. *Journal of Education policy*, 39(2), s. 303-320. doi.org/10.1080/02680939.2023.2210102

Petersen, S. & Romqvist, A. (2020). När skolan lär barn om psykisk hälsa minskar inåtvända psykiska problem bland barnen. En kartläggning av systematiska litteraturöversikter. *Socialmedicinsk tidskrift*, 97(5–6), s. 832–846. doi:10.62607/smt.v97i5-6.38213.

Reuterswärd, M.& Hylander, I. (2016). Shared responsibility: school nurses' experience of collaborating in school-based interprofessional teams. *National Library of Medicine*, 31(2), s. 253-262. doi:10.1111/scs.12337.

SFS 2010:800. *Skollag*.

Skolverket (2025a). *Skolans gemensamma elevhälsoarbete*. <https://www.skolverket.se/lorande-och-trygghet/elevhalsa-och-stodinsatser/skolans-gemensamma-elevhalsoarbete> [2025-11-17]

Skolverket (2025b). *Så styrs skolan*. <https://www.skolverket.se/styrning-och-ansvar/regler-och-ansvar/sa-styrs-skolan> [2025-11-17]

Skolverket (2025c). *Skollagen och förordningar*. <https://www.skolverket.se/styrning-och-ansvar/regler-och-ansvar/skollagen-och-forordningar> [2025-11-17]

Skolverket (2025d). *Så fungerar ansvaret för skolan*. <https://www.skolverket.se/om-skolverket/det-har-gor-skolverket/sveriges-skolmyndigheter/sa-fungerar-ansvaret-for-skolan> [2025-11-17]

Skolverket (2025e). *Elevhälsa*. <https://www.skolverket.se/styrning-och-ansvar/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/elevhalsa> [2025-12-08]

Skr. 2024/25:7. *Det handlar om livet – nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention*.

Socialstyrelsen (2024a). *Begrepp inom området psykisk hälsa*. <https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/19112a0be4af4a7ea813f2421c6e465c/2024-6-9186.pdf>

Socialstyrelsen (2024b). *Förekomst av psykisk ohälsa bland barn och unga vuxna: Aspekter av socioekonomiska utmaningar och förutsättningar.*

<https://www.socialstyrelsen.se/contentassets/fb2afeba14d24131a7cc95b219ba3aa5/2024-5-9083.pdf>

SOU 2025:113. *En förbättrad elevhälsa.*

Suicidezero (2025a). *19 organisationer: Regeringen sviker elevernas psykiska hälsa i läroplanen.* <https://suicidezero.se/artiklar/19-organisationer-regeringen-sviker-elevernas-psykiska-halsa-i-laroplanen/> [2025-12-08]

Suicidezero (2025b). *Suicidezero - rapporten 2025: En årlig sammanställning om självmord.* <https://suicidezero.se/wp-content/uploads/2025/09/Suicide-Zero-rapporten-2025.pdf>

Warne, M., Svensson, Å., Tirén, L., & Wall, E. (2020). On Time: A Qualitative Study of Swedish Students', Parents' and Teachers' Views on School Attendance, with a Focus on Tardiness. *International Journal of Environmental Research of Public Health*, 17(4), s. 1430. doi:10.3390/ijerph17041430.

Wiklund, M., Malmgren-Olsson, E.-B., Öhman, A., Bergström, E., & Fjellman-Wiklund, A. (2012). Subjective health complaints in older adolescents are related to perceived stress, anxiety and gender - a cross-sectional school study in Northern Sweden. *BMC Public Health*, 12(1), s. 993. doi:10.1186/1471-2458-12-993.

Winther-Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod.* Studentlitteratur

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se